

EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE SPADKOWE

Marcin Margoński

BIBLIOTEKA NOTARIUSZA

EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE SPADKOWE

Charakter i konstrukcja prawna

Marcin Margoński

BIBLIOTEKA NOTARIUSZA

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2022

Stan prawny na 1 sierpnia 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Piotr Ryłski, prof. UW

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Maciej Dzieciółowski

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8246-559-4

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	15
Wstęp	23
Wprowadzenie	31
CZĘŚĆ I	
Instrumenty legitymacyjne funkcjonujące w państwach europejskich i wcześniejsza próba wprowadzenia instrumentu międzynarodowego	39
Uwagi wprowadzające	41
Rozdział I	
Sądowe procedury legitymowania spadkobierców	45
1. Austriackie wprowadzenie spadkobiercy w spadek	45
2. Recepcja rozwiązań austriackich w północnych Włoszech ...	53
3. Niemieckie poświadczenie dziedziczenia	55
3.1. Uwagi terminologiczne	55
3.2. Podstawy prawne instytucji	56
3.3. Zakres poświadczenia	57
3.3.1. Uwagi wstępne	57
3.3.2. Potwierdzenie statusu spadkobiercy	57
3.3.3. Ograniczenia legitymowanego spadkobiercy	60
3.3.4. Częściowe poświadczenie dziedziczenia	61
3.4. Skutki wydania poświadczenia dziedziczenia	63
3.4.1. Domniemania wynikające z poświadczenia dziedziczenia	63
3.4.2. Ochrona dobrej wiary wynikająca z poświadczenia dziedziczenia	66
3.4.3. Sprzeczność poświadczeń dziedziczenia	73

3.5. Charakter prawny poświadczenia dziedziczenia	73
3.6. Wybrane aspekty proceduralne	75
3.6.1. Organy wydające	75
3.6.2. Wniosek o wydanie poświadczenia	77
3.6.3. Kognicja sądu spadku w postępowaniu o wydanie poświadczenia dziedziczenia	82
3.6.4. Postanowienie stwierdzające istnienie podstaw wydania poświadczenia	84
3.6.5. Skutki oddalenia wniosku o wydanie poświadczenia dziedziczenia	86
3.6.6. Uchylenie wydanego poświadczenia dziedziczenia	87
3.7. Stosunek do innych postępowań sądowych	91
3.8. Alternatywne środki legitymowania spadkobiercy w prawie niemieckim	95
3.8.1. Notarialne rozrządzenie na wypadek śmierci z protokołem otwarcia	96
3.8.2. Testament holograficzny z protokołem otwarcia	100
3.8.3. Postanowienie stwierdzające dziedziczenie fiskusa	102
3.8.4. Ekskurs: pełnomocnictwa niewygasające ze śmiercią mocodawcy	103
3.9. Kwalifikacja poświadczenia dziedziczenia na gruncie rozporządzenia spadkowego	105
4. Recepcja rozwiązań przyjętych w BGB	107
4.1. Alzacja i Lotaryngia	107
4.2. Grecja	108
4.3. Niemiecka Republika Demokratyczna	114
5. Słoweńskie sądowe stwierdzenie nabycia spadku	115
6. Polskie stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego	118
6.1. Stwierdzenie praw do spadku w dekretach z 1946 r.	118
6.2. Stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego	125
6.2.1. Zakres modyfikacji rozwiązań dekretowych z 1946 r.	126
6.2.2. Kompetencja wnioskowa	128
6.2.3. Treść postanowienia	129

6.2.3.1. Sposób nabycia spadku	133
6.2.3.2. Gospodarstwo rolne	135
6.2.3.3. Zapis windykacyjny	137
6.2.4. Skutki wydania postanowienia	140
6.2.4.1. Charakter postanowienia	140
6.2.4.2. Domniemania wynikające z postanowienia	143
6.2.4.3. Wyłączny charakter dowodowy postanowienia	146
6.2.5. Ochrona stabilności stwierdzonej sukcesji spadkowej	152
6.2.6. Ochrona dobrej wiary osób trzecich	158
6.2.7. Kwalifikacja postanowienia na gruncie rozporządzenia spadkowego	163

Rozdział II

Notarialne procedury legitymowania spadkobierców	164
1. Francja	164
2. Włochy	169
3. Hiszpania	172
4. Niderlandy	175
5. Chorwacja	180
6. Czechy	183
7. Słowacja	185
8. Litwa	188
9. Polska	190
9.1. Założenia konstrukcyjne przyjęte w odniesieniu do APD	191
9.2. Rozszerzanie zakresu stosowania instytucji APD przez orzecznictwo i ustawodawcę	196
9.3. Zakres poświadczenia dokonywanego przez wydanie APD	199
9.4. Sądowa kontrola nad poświadczeniem dziedziczenia przez notariusza	200
9.5. Stosunek poświadczenia dziedziczenia do stwierdzenia nabycia spadku	205
9.6. Kwalifikacja APD w obrocie międzynarodowym	207

Rozdział III

Administracyjna procedura odnosząca się do statusu spadkobiercy w prawie bułgarskim	209
--	------------

Rozdział IV

Hybrydowy model legitymowania spadkobierców – rozwiązanie szwajcarskie	212
---	------------

Rozdział V

Instrumenty legitymowania wykonawców testamentu i zarządców spadku w prawie krajowym wybranych państw europejskich	218
---	------------

1. Legitymowanie wykonawców testamentu w państwach	
Europy kontynentalnej	218
1.1. Niemcy	219
1.2. Grecja	223
1.3. Austria	224
1.4. Francja	225
1.5. Szwajcaria	225
1.6. Polska	226
1.6.1. Regulacja ustawowa	227
1.6.2. Treść zaświadczenia	228
1.6.3. Kognicja sądów wydających zaświadczenie	229
1.6.4. Krąg uczestników postępowania	232
1.6.5. Wydanie zaświadczenia przez sąd	234
1.6.6. Notarialny tryb wydania zaświadczenia	235
1.6.7. Charakter zaświadczenia	239
1.6.8. Uchylenie lub zmiana zaświadczenia	243
1.6.9. Ochrona osób trzecich	244
2. Legitymowanie wykonawców testamentu i zarządców spadku w systemach zarządu spadku	244
2.1. Anglia i Walia	245
2.2. Szwecja	252

Rozdział VI

Zaświadczenie potwierdzające kompetencje do zarządu majątkiem spadkowym w konwencji haskiej z 2.10.1973 r. o międzynarodowym zarządzaniu spadkami	257
--	------------

Podsumowanie	263
---------------------------	------------

CZĘŚĆ II

Konstrukcja EPS	267
------------------------------	------------

Rozdział I

Ratio wprowadzenia EPS	269
-------------------------------------	------------

Rozdział II

System źródeł prawa regulujących EPS	275
---	------------

1. Kompetencja normotwórcza prawodawcy unijnego	275
2. Katalog źródeł prawnych	276
3. Ocena multicentrycznego i heterogenicznego charakteru regulacji	280
4. Dekompozycja systemu regulacyjnego przez umowy bilateralne z państwami trzecimi	283
5. Systemowe znaczenie efektywności EPS	288

Rozdział III

Funkcja legitymacyjna EPS	291
--	------------

1. Spadkobierca	295
1.1. Podstawienie powiernicze	300
1.2. Beneficjenci w systemach zarządu spadku jako spadkobiercy	301
1.3. Powołany do dziedziczenia, który spadek odrzucił	303
2. Zapisobierca mający bezpośrednie prawa do spadku	304
3. Wykonawca testamentu	308
4. Zarządca spadku	312
5. Wnioski w zakresie podmiotów legitymowanych EPS	321

Rozdział IV

Przesłanki wydania EPS	326
-------------------------------------	------------

1. Jurysdykcja organu wydającego	327
2. Wniosek o wydanie EPS	342
3. Potrzeba wykorzystania w innym państwie członkowskim	355
4. Niesporny charakter poświadczanych okoliczności	360
5. Brak niezgodności z orzeczeniem dotyczącym poświadczanego stanu prawnego	369
6. Przeprowadzenie postępowania zgodnie z rozporządzeniem	375

7. Brak wątpliwości organu wydającego co do poświadczanego stanu prawnego	376
---	-----

Rozdział V

Wybrane problemy dotyczące zakresu poświadczenia	382
1. Terytorialny zakres poświadczenia	382
1.1. Zasada jurysdykcyjnej jednolitości spadku	382
1.2. Ograniczenia terytorialne skutków EPS wynikające z ograniczeń zakresu jurysdykcji organu wydającego	385
1.3. Ograniczenia terytorialne skutków EPS w związku z obowiązywaniem umowy bilateralnej z państwem trzecim	388
1.4. Możliwość terytorialnego ograniczenia skutków poświadczenia na wniosek	390
2. Wybrane aspekty treści poświadczenia	392
2.1. Informacje w zakresie jurysdykcji organu wydającego	392
2.2. Informacje w zakresie statutu spadkowego	395
2.3. Dane identyfikujące beneficjentów	397
2.4. Ustrój majątkowy małżeński w małżeństwie spadkodawcy	400
2.5. Udział w spadku nabyty zgodnie z § 1371 ust. 1 BGB	402
2.6. Rodzaj przyjęcia lub odrzucenia spadku	406
2.7. Problemy poświadczenia częściowego	407
2.7.1. EPS legitymujące niektórych spadkobierców	409
2.7.2. EPS legitymujące spadkobierców bez uwzględnienia udziałów w spadku	412
2.7.3. Uwzględnianie w EPS składu majątku spadkowego przy legitymowaniu spadkobiercy	413
2.7.3.1. Stanowiska doktryny	415
2.7.3.2. Stanowiska judykatury	420
2.7.3.3. Stanowisko własne	427
2.7.3.4. Pytanie prejudycjalne w sprawie C-354/21, Regstrų centras	430
2.8. Ograniczenia, którym podlega legitymowany beneficjent	430
2.9. Uprawnienia wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku oraz ograniczenia tych uprawnień	437

Rozdział VI**Wybrane zagadnienia proceduralne związane**

z wydaniem EPS	439
1. Krąg uczestników postępowania o wydanie EPS	439
2. Zapewnienie możliwości wzięcia udziału w postępowaniu o wydanie EPS	446
3. Przeglądanie stron i zapewnienia spadkowe	448
4. Kompetencja do uzyskiwania informacji i dokumentów przez organ wydający w innych państwach członkowskich	452
5. Wprowadzenie EPS do obrotu prawnego na gruncie rozporządzenia spadkowego	457
5.1. Formularzowy charakter poświadczenia	457
5.2. Znaczenie postanowienia o wydaniu EPS i notarialnego protokołu wydania EPS	460
5.3. Znaczenie rejestracji EPS	465
5.4. Odpisy EPS	467
5.5. Znaczenie tłumaczenia odpisu EPS	474
6. Procedury odwoławcze w związku z rozpatrzeniem wniosku o wydanie EPS	476

Rozdział VII

Domniemania prawidłowości wynikające z EPS	482
1. Zakres domniemań	485
2. Obalenie domniemań wynikających z EPS	492

Rozdział VIII

EPS jako podstawa wpisów w rejestrach publicznych	497
1. Obowiązek uznawania EPS za samodzielną podstawę wpisu wynikający z art. 69 ust. 5 rozp. spad.	499
1.1. Znaczenie wyłączenia obejmującego prawo rejestrowe	505
1.2. Znaczenie wyłączenia obejmującego prawo rzeczowe	509
2. Kognicja organu rejestrowego w zakresie badania treści EPS	514
3. Obowiązek współdziałania organu wydającego i organów rejestrowych	519
4. Znaczenie czasowego ograniczenia ważności odpisów EPS w postępowaniu rejestrowym	523

Rozdział IX

Ochrona dobrej wiary wynikająca z EPS	532
1. Zakres merytorycznej regulacji ochrony dobrej wiary	537
2. Źródło ochrony dobrej wiary osoby trzeciej	543
3. Przesłanki ochrony dobrej wiary osoby trzeciej	546
3.1. Ochrona osoby trzeciej świadczącej na rzecz wylegitymowanego EPS	546
3.2. Ochrona osoby trzeciej nabywającej od wylegitymowanego EPS	549
3.3. Dobra wiara osoby trzeciej	553
4. Ochrona dobrej wiary wynikająca z EPS a inne tryby ochrony dobrej wiary	559

Rozdział X

Obowiązek uznawania jednolitych skutków EPS	561
1. Model regulacyjny przyjęty w zakresie obowiązku uznania skutków EPS	562
2. Wymóg ważnego wydania EPS	566
3. Adresaci obowiązku uznawania skutków EPS	568
4. Obowiązek uznawania skutków EPS a autonomia woli	570
5. Wyjątki od obowiązku uznania skutków EPS	573
5.1. Prymat umów międzynarodowych z państwami trzecimi	574
5.2. Obowiązek uznania skutków EPS a krajowy porządek publiczny	577
5.3. Szczególne zasady dziedziczenia (art. 30 rozp. spad.)	578
5.4. Dostosowanie praw rzeczowych (art. 31 rozp. spad.)	579

Rozdział XI

Procedury rektyfikacyjne po wydaniu EPS	583
1. Sprostowanie poświadczenia	583
2. Uchylenie lub zmiana poświadczenia	587
2.1. Nieprawidłowość poświadczenia	588
2.2. Wniosek lub działanie organu wydającego z urzędu	590
2.3. Uchylenie lub zmiana EPS a środki odwoławcze w postępowaniu o wydanie EPS	592
2.4. Uchylenie a zmiana poświadczenia	594

2.5. Rozstrzygnięcie sporów w sprawie o uchylenie lub zmianę EPS	597
2.6. Zawieszenie skutków poświadczenia	598
3. Sposób wykazania rektyfikacji w obrocie prawnym	603
4. Skutki rektyfikacji	604
5. Środki odwoławcze	608

Rozdział XII

Stosunek EPS do krajowych instrumentów legitymacyjnych	610
1. Swobodny przepływ krajowych instrumentów legitymacyjnych w systemie rozporządzenia spadkowego	613
2. Swobodny przepływ krajowych instrumentów legitymacyjnych w praktyce stosowania rozporządzenia spadkowego przez państwa członkowskie	623
3. Modele stosunku EPS do krajowych instrumentów legitymacyjnych	625
4. Atrakcyjność EPS w zestawieniu z krajowymi instrumentami legitymacyjnymi	626
5. Stosunek EPS do krajowych instrumentów legitymacyjnych na etapie wydania	634
5.1. Wydanie EPS po wcześniejszym skorzystaniu z krajowego instrumentu legitymacyjnego	634
5.2. Równoległe przeprowadzanie procedur o wydanie EPS i krajowego instrumentu legitymacyjnego	637
5.3. Skorzystanie z krajowego instrumentu legitymacyjnego po wydaniu EPS	638
6. Równoległe funkcjonowanie EPS i krajowego instrumentu w obrocie prawnym	640
6.1. Pokrywanie się skutków EPS i instrumentu krajowego	640
6.2. Kolizje skutków EPS i instrumentu krajowego	641
7. Uchylenie lub zmiana EPS a postępowania przewidziane procedurami krajowymi	648

Rozdział XIII

Kolizje różnych EPS	651
----------------------------------	-----

Rozdział XIV

Charakter prawny EPS	655
1. Charakter EPS na gruncie rozporządzenia spadkowego	655
2. Charakter EPS na gruncie krajowych porządków prawnych państw trzecich	667
Podsumowanie i wnioski	673
Bibliografia	681

Wykaz skrótów

Akty prawne

ABGB	– Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (austriacki Kodeks cywilny z 1.06.1811 r.)
AußStrG	– Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen – Außerstreitgesetz (austriacka ustawa o sądowym postępowaniu w sprawach nieprocesowych z 13.12.2003 r.)
ÄB S	– Ärvdabalk (szwedzka ustawa spadkowa z 12.12.1958 r.), Dziennik Urzędowy (Författningssamling) z 1958 r. poz. 637 ze zm.
BGB	– Bürgerliches Gesetzbuch (niemiecki Kodeks cywilny z 18.08.1896 r.)
BW	– Burgerlijk Wettboek (niderlandzki Kodeks cywilny w brzmieniu obowiązującym od 1.01.2003 r.)
CC	– Code civil (kodeks Napoleona, francuski Kodeks cywilny z 21.03.1804 r.)
dekret 499	– Regio Decreto Disposizioni relative ai libri fondiari dei territori delle nuove province (dekret królewski nr 499 z 28.03.1928 r. o księgach wieczystych na terenach nowych prowincji)
d.s.	– dekret z 8.10.1946 r. – Prawo spadkowe (Dz.U. Nr 60, poz. 328 ze zm. – uchylony)
d.p.s.	– dekret z 8.11.1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz.U. Nr 63, poz. 346 – uchylony)

FamFG	– Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (niemiecka ustawa z 17.12.2008 r. o postępowaniu w sprawach rodzinnych i nieprocesowych)
GBG	– Bundesgesetz vom 2. Feber 1955 über die Grundbücher (austriacka ustawa z 2.02.1955 r. o księgach gruntowych)
GBO	– Grundbuchordnung (niemiecka ustawa z 24.03.1897 r. o księgach gruntowych)
gr. k.c.	– Αστικός Κώδικας (grecki Kodeks cywilny z 15.03.1940 r.)
gr. k.p.c.	– Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας (grecki Kodeks postępowania cywilnego z 1967 r.)
HGB	– Handelsgesetzbuch (niemiecki Kodeks handlowy z 10.05.1897 r.)
hiszp. CC	– Código Civil (hiszpański Kodeks cywilny z 24.07.1889 r.)
IntErbRVG	– Internationales Erbrechtsverfahrensgesetz (niemiecka ustawa z 29.06.2015 r. o międzynarodowym postępowaniu spadkowym)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.h./konwencja haska	– Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych, sporządzona w Hadze 2.10.1973 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 444)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
lit. k.c.	– Lietuvos respublikos Civilinis kodeksas (litewski Kodeks cywilny z 18.07.2000 r.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)

- projekt rozp. spad. – projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego, KOM(2009) 154 wersja ostateczna
- p.w.k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.)
- rozp. Bruksela I bis – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
- rozp. Bruksela IIa – rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.Urz. L 338, s. 1, ze zm.)
- rozp. Rzym I – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Dz.Urz. UE L 177, s. 6, ze zm.)
- rozp. spad./
rozporządzenie
spadkowe – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107, ze zm.)

rozporządzenie 1329/2014	– rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 z 9.12.2014 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 359, s. 30, ze zm.)
RPfLG	– Rechtspflegengesetz (niemiecka ustawa z 5.11.1969 r. o referendarzach sądowych)
słow. k.p.c.	– Občiansky súdny poriadok (słowacki Kodeks postępowania cywilnego z 4.12.1963 r., nr 99/1963)
StGB	– Strafgesetzbuch (niemiecki Kodeks karny z 15.05.1871 r.)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204)
u.n.n.c.	– ustawa z 24.03.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz.U. z 2017 r. poz. 2278)
u.z.s.p.	– ustawa z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. z 2021 r. poz. 170)
WEG	– Wohnungseigentumsgesetz (austriacka ustawa z 26.04.2002 r. o własności lokali mieszkalnych)
wł. CC	– Codice civile (włoski Kodeks cywilny z 16.03.1942 r.)
z.d.	– Zakon o dedovanju (słoweńska ustawa z 25.05.1976 r. o dziedziczeniu)
ZGB	– Schweizerisches Zivilgesetzbuch (szwajcarski Kodeks cywilny z 10.12.1907 r.)
z.n.	– Zakon o nasljeđivanju (chorwacka ustawa z 26.03.2003 r. o dziedziczeniu)

- ZPO – Zivilprozessordnung (niemiecka ustawa z 30.01.1887 r. o postępowaniu cywilnym)

Publikatory i czasopisma

- BGBI – Bundesgesetzblatt
- BOSN – baza orzeczeń SN dostępna na stronie internetowej SN: www.sn.pl
- BT-Drs. – Bundestagsdrucksache
- BWNotZ – Zeitschrift für das Notariat in Baden-Württemberg
- CURIA – baza orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Unii Europejskiej dostępna na stronie internetowej TSUE: curia.europa.eu
- DIP – Revue critique de droit international privé
- DNotZ – Deutsche Notar-Zeitschrift
- Dz.U. – Dziennik Ustaw
- Dz.Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- EPLJ – European Property Law Journal
- EPSąd. – Europejski Przegląd Sądowy
- ErbR – Zeitschrift für die gesamte erbrechtliche Praxis
- ErbStB – Erbschaftsteuer-Berater
- FamRB – Der Familien-Rechtsberater
- FamRZ – Fachzeitschrift für das gesamte Familienrecht
- FD-ErbR – Fachdienst Erbrecht
- FGPrax – Praxis der Freiwilligen Gerichtsbarkeit
- FuR – Familie und Recht
- GPR – Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union
- iFamZ – Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht
- IPRax – Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts
- JEV – Journal für Erbrecht und Vermögensnachfolge

jurisPR-IWR	– juris PraxisReport Internationales Wirtschaftsrecht
JuS	– Juristische Schulung
JZ	– JuristenZeitung
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
Legalis	– System Informacji Prawnej wydawnictwa C.H.Beck
LEX	– System Informacji Prawnej wydawnictwa Wolters Kluwer Polska
MittBayNot	– Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins, der Notarkasse und der Landesnotarkammer Bayern
NJW	– Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	– Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht
NotBZ	– Zeitschrift für die notarielle Beratungs- und Beurkundungspraxis
NP	– Nowe Prawo
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
NZ	– Österreichische Notariats-Zeitung
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Generalna
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
ÖJZ	– Österreichische Juristen-Zeitung
Pal.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
POSP	– Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych
PPPM	– Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PS	– Przegląd Sądowy
PWPMEP	– Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego
RabelsZ	– Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht

Rej.	– Rejent
RNotZ	– Rheinische Notar-Zeitschrift
Rpfleger	– Der Deutsche Rechtspfleger
WiRO	– Zeitschrift für Wirtschaft und Recht in Osteuropa
WM	– Wertpapier-Mitteilungen. Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht
ZErB	– Zeitschrift für die Steuer- und Erbrechtspraxis
ZEuP	– Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
ZEV	– Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge
ZfRV	– Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung
ZVglRWiss	– Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft

Inne

APD	– akt poświadczenia dziedziczenia
BGH	– Bundesgerichtshof (niemiecki Trybunał Federalny)
EPS	– europejskie poświadczenie spadkowe
Kammergericht	– Wyższy Sąd Krajowy w Berlinie
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
OGH	– Oberster Gerichtshof (austriacki Sąd Najwyższy)
OLG	– Oberlandesgericht (wyższy sąd krajowy)
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wstęp

Uchwalenie rozporządzenia spadkowego przyniosło szereg istotnych zmian w systemach prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej związanych tym aktem prawnym¹. Wprowadzenie przez prawodawcę unijnego europejskiego poświadczenia spadkowego (EPS) uznane zostało w piśmiennictwie za zmianę o charakterze rewolucyjnym². Podkreśla się też, że poświadczenie to odgrywa kluczową rolę w systemie regulacyjnym samego rozporządzenia³.

¹ Są to państwa członkowskie Unii Europejskiej z wyjątkiem Irlandii (motyw 82 rozp. spad.) i Danii (motyw 83 rozp. spad.); również Wielka Brytania w okresie jej członkostwa w UE nie stosowała rozporządzenia spadkowego i nie była państwem członkowskim w jego rozumieniu.

² H. Dörner, *EuErbVO: Die Verordnung zum Internationalen Erb- und Erbverfahrensrecht ist in Kraft!*, ZEV 2012, s. 512 („krok milowy w rozwoju prawa europejskiego”); M. Załucki [w:] *Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2018, art. 62 rozp. spad., nb 5 („jeden z kroków milowych w europejskim prawie spadkowym”); R. Süß, *Auf dem Weg zum Einheitlichen Europäischen Erbrechts*, ZErB 2005, s. 347 („przełomowe ułatwienie postępowania spadkowego”); A.M. Möller, *Das Europäische Nachlasszeugnis im System des Gutgläubensschutzes. Ein Vergleich mit Deutschland und den Niederlanden*, Frankfurt nad Menem 2018, s. 273 („krok milowy na drodze do ujednolicania prawa w Europie”); W.H. Rechberger, *Die Erbrechts-Verordnung in Österreich* [w:] *Europäisches Zivilverfahrensrecht in Österreich IV*, red. B. König, P.G. Mayr, Wiedeń 2015, s. 512 („serce rozporządzenia”); A. Dutta, *Das neue internationale Erbrecht der Europäischen Union – Eine erste Lektüre der Erbrechtsverordnung*, FamRZ 2013, s. 14 („wielki postęp” – „Quantensprung”); A.-Z. Steiner, *EU-Verordnung in Erbsachen sowie zur Einführung eines europäischen Nachlasszeugnisses*, NZ 2012/4, s. 112 („zupelne novum”); W. Burandt, *Die EuErbVO*, FuR 2013, s. 378 („prawdziwa nowość”); J. Kleinschmidt, *Das Verfahren zur Ausstellung eines Europäischen Nachlasszeugnisses – Ein Beispiel für europäische Verfahrensrechts-harmonisierung* [w:] *Trierer Festschrift für Walter F. Lindacher zum 80. Geburtstag*, red. W. Hau, H. Schmidt, Monachium 2017, s. 165 („wyjątkowa innowacja”); K.W. Lange, *Das geplante Europäische Nachlasszeugnis*, DNotZ 2012, s. 169 („prawdziwie przełomowe ułatwienie międzynarodowych spraw spadkowych”); W.H. Rechberger, *Das Europäische Nachlasszeugnis und seine Wirkungen*, ÖJZ 2012, s. 14 („dla praktyki bodaj najistotniejsze zamierzenie”); M. Pătrăuș, I.M. Ofrim, *European Certificate of Succession*, „Agora International Journal of Juridical Sciences” 2019/2, s. 87 („major innovation in European inheritance law”); S. Heidenhain, *Europäische Nachlasszeugnisse und die Eu-ErbrechtsVO in der tschechischen Praxis*, WiRo 2020, s. 97 („rdzeń reformy” – „Kern der Reform”).

³ K.W. Lange, *Das geplante...*, s. 177; L. Konvalin, *Das Europäische Nachlasszeugnis ohne europäischen Entscheidungseinklang. Ein Beitrag zur Effektivierung der Europäischen Erbrechtsverordnung und zur Veranschaulichung der Grenzen der Kollisionsrechtsvereinheitlichung*, Frankfurt nad Menem 2018, s. 69; H. Grziwotz [w:] *Münchener Kommentar zum FamFG. Gesetz über das*

W polskim systemie prawnym poświadczenie stanowi trzeci – obok postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego i aktu poświadczenia dziedziczenia – tryb legitymowania spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych.

W 2015 r. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości zlecił mi przygotowanie opracowania pt. *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*. Miało ono stanowić pierwszą pomoc dla polskich sędziów i notariuszy, którzy w związku ze sprawami o wydanie EPS skonfrontowani byli z nową instytucją prawną. Przygotowanie tego opracowania zakończyło się w grudniu 2015 r.⁴ Wyniki przedstawione zostały na seminarium, które odbyło się 27.10.2016 r. w Instytucie. Przebieg dyskusji⁵ i rozmowy kularowe uświadomiły mi potrzebę dalszej pogłębionej analizy tej instytucji prawnej. Doprowadziło to w rezultacie do powstania niniejszej książki.

Potrzebę głębszego opracowania tematu potwierdziły nie tylko ekscesy orzecznicze w Polsce⁶. Początkowe trudności są nieuniknione przy głębokich

Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG) mit Internationalem und Europäischem Zivilverfahrensrecht in Familiensachen (IZVR, EuZVR), red. Th. Rauscher, Monachium 2019, art. 62 rozp. spad., nb 1; J. Weber, *Das Europäische Nachlasszeugnis ohne europäischen Entscheidungseinklang*, DNotZ 2019, s. 159 („jeden z centralnych elementów rozporządzenia spadkowego”); M. Pătrăuș, I.M. Ofrim, *European...*, s. 78 („an extremely important component of the European inheritance law system”); D. Damascelli [w:] *Il certificato successorio europeo un aggiornamento del vademecum alla luce della prassi*, <https://aldricus.giustizia.it/wp-content/uploads/2020/11/certificato-successorio-europeo-vademecum-aggiornamento.pdf> (dostęp: 23.05.2021 r.), s. 2 („la parte più innovativa del Regolamento”).

⁴ W chwili oddawania książki do druku dokument nie był już dostępny na stronach internetowych Instytutu, gdzie wcześniej został upubliczniony; jego część została opublikowana w czasopiśmie „Prawo w Działaniu” 2017/27, s. 83–107.

⁵ W dyskusji, moderowanej przez Prezesa Izby Notarialnej we Wrocławiu Lecha Borzemskiego, aktywny udział wzięli m.in.: sędzia Sądu Okręgowego Paweł Bańczyk, dr Jakub Biernat, dr Witold Borysiak, dr hab. Paweł Czubik i dr Piotr Ryłski. Wszystkim dziękuję za zgłoszone wtedy uwagi i obserwacje.

⁶ Tak ocenić należy postanowienie Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (wydane przez referendarza sądowego) z 29.11.2016 r., niepubl., w którym odmówiono wpisu spadkobiercy do księgi wieczystej na podstawie EPS wydanego w Szwecji i odesłano wnioskodawczynię na drogę postępowania o stwierdzenie nabycia spadku przed sądem polskim ze względu na rzekomo wyłączną właściwość sądów polskich w tym zakresie. Na ten temat K. Borzemska, *Europejskie poświadczenie spadkowe jako podstawa wpisu do polskiej księgi wieczystej*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia = Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2016/10, s. 297–310. Inspiracji dla tego orze-

zmianach, takich jak wynikająca z rozporządzenia spadkowego rezygnacja z wyłącznej jurysdykcji sądów polskich w zakresie nieruchomości spadkowych położonych w Polsce. Toczony nadzwyczaj żywo dyskurs niemieckojęzyczny na temat treści rozporządzenia zaczął natomiast przynosić sygnały, że nie tylko część – bynajmniej nie marginalna – niemieckiej doktryny przyjmuje w odniesieniu do europejskiego poświadczenia spadkowego założenia znacząco odmienne od tego, co wydawać by się mogło *communis opinio* z polskiego punktu widzenia, ale też że założenia takie zaczynają wpływać na niemieckie orzecznictwo sądów wyższych instancji⁷.

Oddając do druku niniejszą pracę, czuję się zobligowany – dla zachowania należytej transparentności dyskursu – poinformować czytelnika, że byłem jako notariusz osobiście i aktywnie zaangażowany w dwie sprawy, które doprowadziły do wydania przez TSUE wyroków odnoszących się do problemów szczegółowych, których nie sposób jest pominąć w toku dalszych wywodów⁸. Pierwszą była sprawa C-218/16, Kubicka⁹, dotycząca skutków

czenia dostarczyło, jak się wydaje, uzasadnienie postanowienia SN z 11.03.2016 r., I CSK 64/15, LEX nr 2037897, w którym w sprawie spadkowej po osobie zmarłej 7.09.2008 r. zawarto obszernie i nie do końca prawidłowe rozważania na temat rozporządzenia spadkowego, które w rozpatrywanej wówczas sprawie w ogóle nie znajdowało temporalnie zastosowania. W okresie późniejszym nie odnotowano dalszych orzeczeń polskich sądów wieczystoksięgowych tego typu, a EPS nie było kwestionowane jako podstawa wpisu do polskich ksiąg wieczystych.

⁷ Znalazło to wyraz w treści pierwszego pytania prejudycjalnego dotyczącego EPS, które Wyższy Sąd Krajowy w Berlinie (Kammergericht) skierował do TSUE w sprawie C-558/16, Mahnkopf, CURIA, z którego to pytania wynikało, że sąd wychodzi z założenia, że możliwe jest wydanie poświadczenia „w celu dochodzenia przez spadkobierców w konkretnym innym państwie członkowskim praw do znajdującego się tam majątku zmarłego”, a więc ograniczenie terytorialne jego skutków; szerzej M. Margoński, *Ujawnienie w europejskim poświadczeniu spadkowym udziału w spadku nabytego tytułem wyrównania dorobków w małżeństwie spadkodawcy i spadkobiercy. Glosa do postanowienia Kammergericht w Berlinie z 25.10.2016 r.*, 6 W 80/16 (pytanie prejudycjalne w sprawie C-558/16, Mahnkopf), PWPMEP 2017/15, s. 186 i n.

⁸ Wszystkie wspomniane tu okoliczności wynikają z dostępnych dla opinii publicznej materiałów TSUE.

⁹ Wyrok TSUE z 12.10.2017 r., CURIA, z polską glosą A. Oleszki, *Zakaz dokonywania czynności notarialnej a przestępstwo z art. 231 § 1 k.k. Glosa do postanowienia SN z 14.11.2017 r.*, V KK 219/17, LEX 2018, i omówieniem B. Stępień-Załuckiej i M. Załuckiego, *Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w związku z potrzebą wykładni przepisów prawnospadkowych* [w:] Dookoła Wojtek... *Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018, s. 515–516; wyrok komentowano też w glosach i przeglądach orzecznictwa – w języku angielskim: J.P. Schmidt, *Challenged Legacies – First Decision of the European Court of Justice on the EU Succession Regulation* [ECJ, 12 October 2017, C-218/16 (Kubicka)], EPLJ 2018/7(1), s. 4–31; P. Tereszkiewicz, A. Wysocka-Bar, *Legacy by Vindication Under the EU Succession Regulation No. 650/2012 Following the*

rzeczowych zapisów windykacyjnych w systemach prawnych państw członkowskich nieprzewidujących tego rodzaju zapisów, a szerzej rozgraniczenia statutu spadkowego od statutów rzeczowego i rejestrowego. Drugą była

Kubicka Judgment of the ECJ, „European Review of Private Law” 2019/4, s. 875–894; W. Bańczyk, *The efficiency of the foreign legacy „by vindication” in a state not recognising it and the berords of succession law, based on Regulation (EU) No 650/2012*, ZEuP 2020, s. 707–728; M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future*, „Journal of Private International Law” 2021/17, s. 92–95; w języku niemieckim: S. Bandel, *Rechtsübergang und Rechtsbegründung durch ausländische Vindikationslegats in Deutschland. Zugleich Anmerkung zum Urteil des EuGH vom 12.10.2017*, C-218/16, MittBayNot 2018, s. 99–107; F.L. Cranshaw, jurisPR-IWR 6/2017 Anm. 5; Ch. Döbereiner FamRz 2017, s. 2060–2061; K. Dorth, *Testamentarische Anordnung eines ausländischen Vindikationslegats im Hinblick auf ein deutsches Nachlassgrundstück*, ZEV 2018, s. 11–14; A. Dressler, *Das Europäische Nachlasszeugnis unter Berücksichtigung des Vindikationslegats ausländischer Rechtsordnungen – zugleich Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 17.10.2017*, C-218/16, Rpfleger 2018/8–9, s. 413–417; J. Kleinschmidt, LMK 2018, 403371; S. Kurth, ErbR 2018, s. 89–90; M. Leitzen, *Oberle und die Folgen: Erbscheinsverfahren in grenzüberschreitenden Fällen in der Rechtspraxis*, ZEV 2018, 311–317; W. Litzemberger, FD-ErbR 2017, 396271; Th. Wachter, ZErB 2018, s. 352–362; I. Ludwig, FamRB 2018/2, s. 64–65; A. Schwartze, JEV 2019/1, s. 18–24; K. Thorn, C. Lasthaus, *Rechtsnachfolge in Immobilien unter der Europäischen Erbrechtsverordnung*, IPRax 2019/1, s. 24–29; Th. Wachter, *Glosa do wyroku TSUE z 12.10.2017 r.*, C-218/16, ZErB 2017, s. 352–362; R. Wagner, NJW 2017, s. 3755–3758; J. Weber, *Kubicka und die Folgen: Vindikationslegats aus Sicht des deutschen Immobiliarsachenrechts – Zugleich Anmerkungen zum Urt. des EuGH v. 12.10.2017 – Rs. C-218/16*, DNotZ 2018, s. 16–32; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, IPRax 2018, s. 151–152; Ch. Kohler, W. Pintens, FamRZ 2018, s. 1374; I. Kämper, RNotZ 2018/1–2, s. 31 i n.; P. Tereszkiewicz, A. Wysocka-Bar, *Wirksamkeit ausländischer Vindikationslegats in Deutschland vor dem EuGH*, GPR 2018, s. 100–103; H. Wilsch, ZErB 2019, s. 57–60; w języku francuskim: M. Laazouzi [w:] *Jurisprudence de la CJUE 2017. Décisions et commentaires*, red. F. Picod, Bruksela 2018, s. 988–990; D. Boulanger, „La Semaine juridique – Notariale et immobilière” 2017/43, s. 5; C. Nourissat, „Defrénois” 2017/26, s. 35; L. Perreau-Saussine, *Première application du règlement „successions internationales”: la Cour de justice de l’Union européenne confrontée à la délicate distinction entre statut réel et successions*, DIP 2018/2, s. 338–351; w języku niderlandzkim: J.H.M. van Erp, *De Europese Erfrechtverordening: een doorbreking van het Nederlandse goederenrecht?*, „Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie” 2018/7183, s. 193–198; w języku włoskim: D. Achille, *Lex successionis e compatibilità con gli ordinamenti degli Stati membri nel reg. UE n. 650/2012*, „La Nuova Giurisprudenza Civile Commentata” 2018/5, s. 697–707; Z. Crespi Reghizzi, *Succession and property rights in EU regulation no 650/2012*, „Rivista di diritto internazionale privato e processuale” 2017/3, s. 643 i n.; w języku hiszpańskim: S. Álvarez González, *Legatum per vindicationem y Reglamento (UE) 650/2012*, „La Ley Unión Europea” 2018/55, s. 1–20; E. Castellanos Ruiz, *Ámbito de aplicación de la lex successionis y su coordinación con la lex rei sitae-lex registrationis: a propósito de los legados vindicatorios*, „Cuadernos de Derecho Transnacional” 2018/1, s. 70–93; w języku portugalskim: F.P. Meinero, *Primeira interpretação do Regulamento Europeu de Sucessões: comentários ao acordo TJUE C 218/16 – Segunda Seção*, „Revista Brasileira de Direito Civil” 2018/16, s. 127–136; w języku rumuńskim: C. Toader, *Primele aplicatii in jurisprudenta Curtii de Justitie a Uniunii Europene ale Regulamentului nr. 650/2012 privind succesiunile europene, cu elemente de drept succesoral comparat*, „Revista Romana de Drept European” 2018/1, s. 19–34.

sprawa C-658/17, WB¹⁰, dotycząca kwalifikacji polskiego aktu poświadczenia dziedziczenia jako orzeczenia albo dokumentu urzędowego w rozumieniu rozporządzenia spadkowego. Obie zostały zainicjowane przez odmowy czynności notarialnych dokonane przeze mnie jako zastępcę notarialnego, które spowodowały skierowanie przez Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim stosownych pytań prejudycjalnych¹¹. W samych postępowaniach prejudycjalnych reprezentowałem notariusz, w imieniu której dokonane zostały odmowy, biorąc w obu przypadkach aktywny udział w rozprawach przed Trybunałem.

Jedynie na marginesie – w zakresie znaczenia prymatu umów bilateralnych z państwami trzecimi dla funkcjonowania EPS – wspomniane będzie dalej

¹⁰ Wyrok TSUE z 23.05.2019 r., CURIA, z polskimi glosami A. Wysockiej-Bar, *Polski notariusz nie jest sądem, a akt poświadczenia dziedziczenia nie jest orzeczeniem. Glosa do wyroku TS z 23.05.2019 r., C-658/17*, EPSąd. 2019/12, s. 37–43; B. Trocha, LEX 2019 i K. Koniecznej, PPPM 2020/27, s. 303–317, oraz omówieniem w przeglądzie orzecznictwa B. Stępień-Załućkiej i M. Załućkiego, *Pytania...*, s. 521–522; P. Księżak, *Charakter prawny aktu poświadczenia dziedziczenia* [w:] *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 8 i n.; M. Pazdan, Rej. 2021/9, s. 14 i n.; wyrok komentowali też w glosach i przeglądach orzecznictwa w języku niemieckim: P. Mankowski, *Glosa do wyroku TSUE z 23.05.2019 r., C-658/17, WB*, ErbR 2019, s. 421–428; S. Arnold, S. Zwirlein-Forschner, GPR 2019, s. 262–277; E. Beyer, GPR 2019, s. 245–248; Ch. Brenn, ÖJZ 2019/14–15, s. 698; Th. Raff, *Zur Urkundsziirkulation in der Erbrechtsverordnung – Zugleich Anmerkungen zum Urt. des EuGH v. 23.05.2019 – Rs. C-658/17*, DNotZ 2019, s. 643–647; M. Fornasier, FamRZ 2019, 1190–1191; M. Lamberz, RPflegler 2019, s. 591; F. Odersky, *Glosa do wyroku TSUE z 23.05.2019 r., C-658/17, „Notar”* 2019, s. 346; Ch. Kohler, W. Pintens, FamRZ 2019, s. 1477–1488; A. Dutta, ZEuP 2020, s. 914 i n.; w języku angielskim: M. Wilderspin, *The Notion of „Court” under the Succession Regulation*, PPPM 2019/26, s. 52 i n.; M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights and Pitfalls of the EU Succession Regulation*, PPPM 2019/26, s. 162–178, oraz M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *The EU...*, s. 110–112; w języku francuskim: J. Gómez-Riesco Tabernero de Paz, „Cuadernos de Derecho Transnacional” 2020/12, s. 1001–1019; w języku hiszpańskim: M. Requejo Isidro, „Revista Electrónica de Estudios Internacionales” 2020/39; w języku rumuńskim: S.-D. Şchiopu, „Revista Universul Juridic” 2019/10, s. 48–56; w języku niderlandzkim: G.A. Tuinstra, ERF 2019/0120, A.L.G.A. Stille, „Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht” 2020/67; M.H. ten Wolde, „Nederlands Internationaal Privaatrecht” 2019/3, s. 570–577; B.F.P. Lhoëst, „Juridische Berichten voor het Notariaat” 2020/5, s. 22.

¹¹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z 8.03.2016 r., V Cz 664/15, PPPM 2016/19, s. 125–135 – kierujące pytanie prejudycjalne w sprawie C-218/16, Kubicka, CURIA. Postanowienie Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z 10.10.2017 r., V Cz 308/17, niepubl. – kierujące pytanie prejudycjalne w sprawie C-658/17, WB, CURIA. Jego przekład na język niemiecki, dokonany przez notariat niemiecki, ukazał się w bazie orzecznictwa na stronie internetowej Niemieckiego Instytutu Notarialnego: www.dnoti.de/entscheidungen/details/?tx_dnotionli-neplusapi_decisions%5Bnodeid%5D=4887f4ea-1d87-4762-82d6-2de644625816&cHash=477eba181ad03b1033a5dc663da3fa7b (dostęp: 13.02.2021 r.).

również pytanie prejudycjalne w sprawie C-387/20, OKR¹², które skierowane zostało do TSUE przez notariusza w fazie rozpatrywania przez niego zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej. Pytanie to sformułowałem osobiście, występując jako zastępca notarialny notariusz rozpatrującej zażalenie¹³.

Tak silne zaangażowanie we wspomniane sprawy każe mi nie tylko uprzedzić o nim czytelników, ale też zachować w dyskursie doktrynalnym rezerwę i powstrzymać się od bezpośredniego komentowania tych postępowań i załatwionych w nich orzeczeń. Ze względu na ich znaczenie systemowe nie można ich jednak pominąć w toku dalszych wywodów, zwłaszcza orzeczeń TSUE w sprawach C-218/16, Kubicka, oraz C-658/17, WB. Dylemat ten zdecydowałem się rozwiązać w ten sposób, że nie będę przedstawiał w niniejszej książce toku sporów na temat wykładni rozporządzenia spadkowego, które leży u podstaw obu spraw¹⁴. Przedmiotem analizy będą natomiast – choć

¹² Dotyczyło ono możliwości dokonania wyboru prawa w trybie art. 22 rozp. spad. przez obywateli ukraińskich posiadających miejsce zwykłego pobytu w Polsce, to jest problemu zakresu prymatu umów bilateralnych z państwami trzecimi wynikającego z art. 75 rozp. spad. Na temat dopuszczalności tego pytania prejudycjalnego w języku angielskim por. M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights...*, s. 139–140, a co do materii pytania s. 141–144.

¹³ Ostatecznie postępowanie prejudycjalne zakończyło się postanowieniem TSUE z 1.09.2021 r., w którym pytanie prejudycjalne notariusza uznane zostało za niedopuszczalne. Na etapie składania książki do druku nie można wykluczyć ponowienia pytania prajudycjalnego w sprawie przez rozpatrujący zażalenie Sąd Okręgowy w Opolu.

¹⁴ Co do sporu na temat skutków rzeczowych zapisów windykacyjnych na gruncie rozp. spad. przed orzeczeniem TSUE z 12.10.2017 r. w sprawie C-218/16, Kubicka, CURIA, por. w języku polskim: M. Margoński, *Skutki rzeczowe zapisu windykacyjnego na gruncie rozporządzenia spadkowego* [w:] *Nowe europejskie prawo spadkowe*, red. J. Górecki, M. Pazdan, Warszawa 2015; M. Pazdan, *Aspekty kolizyjnoprawne zapisu windykacyjnego*, PPPM 2015/16, s. 11–30; Ł. Żarnowiec, *Wpływ statutu rzeczowego na rozstrzyganie spraw spadkowych – na styku statutów*, Warszawa 2018, s. 206–224; A. Bieranowski, *Dokumenty legitymacyjne w sprawach spadkowych z perspektywy komparatystycznej – uwagi na tle europejskiego poświadczenia spadkowego* [w:] *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, red. A. Wudarski, Warszawa 2016, s. 280 i n.; J. Pazdan [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Warszawa 2017, art. 66a, nb 38 i n.; por. też M. Pazdan [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, art. 24 rozp. spad., nb 36 i n., a w piśmiennictwie obcojęzycznym: M. Margonski, *Ausländische Vindikationslegat nach der EU-Erbrechtsverordnung*, GPR 2013, s. 106–111; J.P. Schmidt, *Die kollisionsrechtliche Behandlung dinglich wirkender Vermächtnisse – Ein Prüfstein für Grundfragen des internationalen und des materiellen Privatrechts*, *RabelsZ* 2013/77, s. 1–30; F. Gärtner, *Die Behandlung ausländischer Vindikationslegat im deutschen Recht*, *Monachium* 2014; B. Laukemann, *Die lex rei sitae in der Europäischen Erbrechtsverordnung. Inhalt, Schranken und Funktion* [w:] *Ars aequi et boni in mundo. Festschrift für Rolf A. Schütze zum 80. Geburtstag*, red. R. Geimer, A. Kaissis, R.C. Thümmel, *Monachium* 2014, s. 327 i n.; M. Pazdan [w:] *Festschrift für Dieter*

także z zachowaniem stosownej rezerwy – dalsze systemowe skutki obu orzeczeń.

Niniejsza praca nie powstałaby bez życzliwego wsparcia wielu osób i instytucji. W pierwszej kolejności chciałbym podziękować notariusz w Słubicach Przemysławowi Bac, która jako moja patron i pracodawca przez wiele lat wspomagała i umożliwiała mój rozwój naukowy, wykazując przy tym ogromną dozę cierpliwości. W rozstrzygającym momencie pomocną dłoń wyciągnął do mnie prof. zw. dr hab. Andrzej J. Szwarc, który po obronie przeze mnie doktoratu zgodził się na kontynuowanie pracy naukowej z pozycji pozaetatowego współpracownika Polsko-Niemieckiego Instytutu Ba-

Martiny zum 70. Geburtstag, red. N. Witzleb, R. Ellger, P. Mankowski, H. Merkt, O. Remien, Tybinga 2014, s. 502–512; J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht: Das Europäische Nachlasszeugnis als Herausforderung an das Kollisionsrecht*, RabelsZ 2013/4, s. 759 i n.; Ch. Budzikiewicz [w:] *The EU Succession Regulation. A Commentary*, red. A.-L. Calvo Caravaca, A. Davi, H.-P. Mansel, Cambridge 2016, art. 69 rozp. spad., nb 20 i n.; A. Köhler [w:] *Internationales Erbrecht*, red. W. Gierl, A. Köhler, L. Kroiß, H. Wilsch, Baden-Baden 2017, § 1.2, nb 12 i n., 32 i n.; Ch. Schall, U. Simon [w:] *Europäische Erbrechtsverordnung. Internationales Erbverfahrensgesetz. Kommentar zur Verordnung (EU) Nr. 650/2012 (EuErbVO)*. Sonderdruck aus dem Loseblatt-Handbuch Geimer/Schütze (Hg.). *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*, red. R. Geimer, R. Schütze, Monachium 2016, art. 1 rozp. spad., nb 69 i n.; F. Odersky [w:] *Europäische Erbrechtsverordnung. Internationales Erbverfahrensgesetz. Kommentar zur Verordnung (EU) Nr. 650/2012 (EuErbVO)*. Sonderdruck aus dem Loseblatt-Handbuch Geimer/Schütze (Hg.). *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*, red. R. Geimer, R. Schütze, Monachium 2016, art. 23 rozp. spad., nb 26 i n.; J.P. Schmidt [w:] *Internationales Erbrecht*, red. A. Dutta, J. Weber, Monachium 2016, art. 1 rozp. spad., nb 125 i n.; A.M. Möller, *Das Europäische...*, s. 226 i n.; A.-K. Trittner, *Redlichkeitsschutz im Erbrecht. Scheinerbe, Erbschein und Europäisches Nachlasszeugnis im deutsch-italienischen Rechtsvergleich*, Frankfurt nad Menem 2018, s. 191 i n.; L. Konvalin, *Das Europäische...*, s. 125 i n.; E. Gubenko, *Die Abgrenzung des Erbstatuts vom Sachstatut in der EuErbVO*, Tybinga 2021, s. 129 i n. Szerzej prawnoporównawczo z punktu widzenia niemieckiego prawa merytorycznego zob. D. Titz, *Das Vindikationslegat*, Tybinga 2016. Co do problemów kwalifikowania polskich aktów poświadczania dziedziczenia jako orzeczeń albo dokumentów urzędowych przed orzeczeniem TSUE w sprawie C-658/17, WB, CURIA, por. K. Weitz, *Przyjmowanie zagranicznych dokumentów urzędowych na podstawie rozporządzenia spadkowego* [w:] *Ius est a iustitia appellatum*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak, Warszawa 2017, s. 1062 i n.; T. Kot, *Czy polski notariusz może być sądem na gruncie rozporządzenia spadkowego? Głos w dyskusji* [w:] *Nowe europejskie prawo spadkowe*, red. M. Pazdan, J. Górecki, Warszawa 2015, s. 90–93; M. Walasik, *Pozycja prawna polskiego notariusza w sprawach międzynarodowych z zakresu prawa spadkowego* [w:] *Znad granicy ponad granicami*. Księga dedykowana Profesorowi Dieterowi Martiny, red. M. Krzymuski, M. Margoński, Warszawa 2014, s. 352 i n.; D. Karkut, *Czy polski notariusz może być objęty zakresem kategorii pojęciowej „sąd” w rozumieniu unijnego rozporządzenia spadkowego*, Rej. 2017/3, s. 9 i n.; H. Dörner, *Anerkennung mitgliedstaatlicher Nachlasszeugnisse (im Lichte von „Oberle”) – Anmerkungen zum Vorlagebeschl. des BezG Gorzów Wielkopolski v. 10.10.2017 – V Cz 308/17 (Rs. C-658/17: Vorabentscheidungsersuchen, eingereicht am 24.11.2017)*, DNotZ 2018, s. 661–686.

dawczego w Collegium Polonicum w Słubicach, umożliwiając tym samym m.in. codzienną pracę w bibliotekach Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą i Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Oprócz wspomnianych dwóch bibliotek uniwersyteckich w Poznaniu i Frankfurcie nad Odrą prace nad niniejszą książką prowadzone były w Instytucie Prawa Zagranicznego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Maxa Plancka w Hamburgu, gdzie dzięki uzyskanemu stypendium dane było mi spędzić sierpień i wrzesień 2018 r., korzystając z idealnych warunków do pracy naukowej. Zgody na krótkotrwałe korzystanie z biblioteki w ramach pracy nad niniejszym opracowaniem udzielane mi były także w Trybunale Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu. W charakterze gościa dane było mi korzystać z biblioteki Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, biblioteki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a także biblioteki Wydziału Prawa Uniwersytetu w Heidelbergu. Wszystkim tym instytucjom składam podziękowania.

Nieoceniona była pomoc logistyczna, której na Uniwersytecie Europejskim Viadrina udzielili mi koledzy – Robert Feind, a potem Krzysztof Paluch. Za pomoc w zakresie źródeł francuskich dziękuję Annie Wysockiej-Bar, a w zakresie źródeł niderlandzkich – Sabine Heijning. Za wsparcie logistyczne w Luksemburgu wdzięczny jestem moim tamtejszym gospodarzom. Dobrze wiedzieć, że w Wielkim Księstwie są jeszcze miejsca, gdzie człowieka budzi nad ranem pianie koguta. *Villmoools Merci.*

40 rok życia przynosi mi prawie dwa gyszynki. Po poru latach udowo sie zakōńczyć robota nad tōm ksiōnżkōm. Pod kōniec czyrwca na świat przichodzi moja cera. Tak beittla, jak i zakōńczynie ksiōnżki zawdziyinczōm mojj ślubnyj – Justynie. Jejij tyż dedykowano je ta ksiōnżka – z wdziyincznościōm za wielgo ściyrpliwość i mōndrość.

Góra Świętej Anny/Sankt Annaberg, maj 2021

Wprowadzenie

W języku niemieckim mawia się, że mieć rację i uzyskać akceptację tej racji przez innych to dwie różne kwestie¹. Podobnie może być ze statusem spadkobiercy czy zapisobiercy windykacyjnego. Nabycie go na gruncie prawa materialnego to jedno, ale wykonywanie nabytych uprawnień może warunkować stosowne wylegitymowanie się przez uprawnionego. Bez wykazania i uznania przymiotu spadkobiercy (zapisobiercy windykacyjnego) w obrocie prawnym przymiot ten może mieć znaczenie porównywalne do nieuznawanej przez nikogo racji. Wylegitymowanie spadkobiercy jest szczególnie istotne w systemach prawnych opierających się na zasadzie sukcesji generalnej z mocy prawa, gdzie brak jest aktów władczych organów państwa stanowiących przesłankę nabycia statusu spadkobiercy lub nabycia majątku spadkowego².

Celem niniejszej pracy jest udzielenie odpowiedzi na pytanie o charakter EPS jako instrumentu wykazywania sukcesji spadkowej. Próbę udzielenia odpowiedzi na to pytanie poprzedzi analiza sposobu, w jaki omawiana instytucja prawna została konstrukcyjnie ukształtowana na poziomie prawa unijnego. Owa analiza ma znaczenie przynajmniej na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, uchwycenie koncepcji tej instytucji wpływa na wykładnię szeregu rozwiązań szczegółowych – w tym proceduralnych – przyjętych w samym rozporządzeniu spadkowym. Będzie się to odbywało w procesie sądowej wykładni rozporządzenia dokonywanej przez TSUE oraz sądy w poszczególnych państwach członkowskich. Po drugie, istotny dla funkcjonowania

¹ „Recht haben und Recht bekommen sind zweierlei”.

² H. Bartholomeyczik (*Erbeinsetzung, andere Zuwendungen und Erbschein*. 5. *Denkschrift des Erbrechtausschusses der Akademie für Deutsches Recht*, red. H. Bartholomeyczik, H. Lange, Tybinga 1942, s. 262) ujął sprawę następująco: „Poświadczenie dziedziczenia [...] jest niezbędnym korelatem sukcesji generalnej i nabycia spadku z mocy prawa [(Der Erbschein ist [...] das notwendige Gegenstück für die Gesamtnachfolge und den unmittelbaren Erbschaftsanfall ohne Antritt)]”.

EPS będzie sposób dokonania wdrożenia tej instytucji prawnej do krajowych porządków prawnych, w szczególności – uregulowania szeregu kwestii procesowych pozostawionych uznaniu krajowych prawodawców. To dokonane – czasem naprędce³ – wdrożenie w prawie krajowym będzie rodziło wiele problemów interpretacyjnych, a przede wszystkim będzie wymagało dokonywania weryfikacji poprawności i celowości przyjętych rozwiązań. W procesie wykładni prawa krajowego służącego wdrożeniu instytucji EPS sposób ukształtowania tej ostatniej instytucji przez prawodawcę unijnego będzie miał tym większe znaczenie.

Odpowiedź na pytanie, czym dokładnie jest w swej konstrukcji EPS, Europejczycy z państw członkowskich stosujących rozporządzenie spadkowe są winni nie tylko sobie samym (w poszczególnych państwach członkowskich) i sobie wzajemnie (na płaszczyźnie unijnej). Wprowadzając do obiegu prawnego tego rodzaju instrument legitymacyjny w obszarze prawa spadkowego, są taką odpowiedź winni również państwom trzecim, które nieuchronnie będą z nim konfrontowane. Jakkolwiek wygodną nie byłaby konstatacja, że EPS stanowi instrument *sui generis* prawa unijnego – Szwajcarom, Norwegom czy Argentyńczykom, którzy na gruncie własnego prawa mogą być zmuszeni do oceny jego skutków, należą się nieco bardziej precyzyjne wyjaśnienia pomocne w dokonaniu kwalifikacji tego instrumentu.

Wiele publikacji o charakterze monograficznym dotyczących modelu europejskiego instrumentu poświadczenia sukcesji spadkowej ukazało się w fazie koncepcyjnej przygotowań do działań prawodawcy unijnego na tym polu⁴. Ich przydatność przy analizie instytucji EPS już po opracowaniu i przyjęciu rozporządzenia jest obecnie ograniczona.

W literaturze przedmiotu powstałej już po przyjęciu rozporządzenia spadkowego na wzmiankę zasługuje kilka szerszych opracowań dotyczących EPS. Pierwszym jest hiszpańska praca doktorska Isidoro Antonio Calvo

³ Krytycznie na temat wdrożenia rozporządzenia w Polsce tuż przed upływem terminu rozpoczęcia jego stosowania M. Załucki, *Adaptacja prawa polskiego do wymogów unijnego rozporządzenia spadkowego* (Nr 650/2012), „Studia Prawnicze, Rozprawy i Materiały” 2015/2, s. 17.

⁴ T. Schur, *Zur Idee eines europäischen Erbscheins aus österreichischer Sicht*, Wiedeń 2008; A. Kousoula, *Europäischer Erbschein. Vorschläge auf der Basis einer rechtsvergleichenden Untersuchung der deutschen und griechischen Regelung*, Baden-Baden 2008; P. Schroer, *Europäischer Erbschein*, Frankfurt nad Menem 2010.

Vidal⁵. W języku niderlandzkim ukazała się praca doktorska Elise Goossens⁶, zaś w języku włoskim monografia Ilarii Riva⁷. Aspektom szczegółowym poświadczenia poświęcone są, przygotowane w języku niemieckim, rozprawy doktorskie Linusa Konvalin⁸, Anny-Kathariny Trittner⁹ i Alice Margarethe Möller¹⁰. Ich ukazanie się nie wyczerpuje tematu na płaszczyźnie europejskiej, gdzie judykaty TSUE współkształtujące instytucję prawną EPS powinny być poprzedzone analizami prawa unijnego prowadzonymi z perspektywy różnych systemów prawnych państw członkowskich. Ze względu na barierę językową pojawienie się wspomnianych opracowań nie wpływa też na zapotrzebowanie na pogłębioną analizę materii w języku polskim.

Potrzeba analizy instytucji EPS z perspektyw różnych państw członkowskich wynika z wpływu, jaki bagaż własnego języka prawniczego, siatki instytucjonalnej i rozwiązań systemowych własnego prawodawstwa wywiera na proces wykładni rozporządzenia spadkowego – i to zarówno po stronie autora prowadzącego wywód, jak i czytelników będących odbiorcami tego wywodu. Europejskie poświadczenie spadkowe jest instytucją prawa unijnego, a regulujące je przepisy podlegają oczywiście wykładni autonomicznej. Automatyczne przenoszenie jakichkolwiek rozwiązań krajowych jest tu poważnym błędem warsztatowym i sporym nietaktem. Zdarza się to jednak wszystkim uczestnikom dyskursu. Przy całym wysiłku intelektualnym zmierzającym do zachowywania reguł wykładni autonomicznej, który będzie w założeniu towarzyszył również dalszym wywodom, żaden prawnik intensywnie parający się określoną dziedziną prawa merytorycznego nie jest w stanie uwolnić się od założeń i wyobrażeń zakorzenionych we własnym

⁵ I.A. Calvo Vidal, *El certificado sucesorio europeo*, Madryt 2015, s. 360. Z piśmiennictwa hiszpańskiego wart wzmianki jest ponadto artykuł J.L.G. Gómez-Lafuente (*El certificado sucesorio europeo*, „Revista Crítica de Derecho Inmobiliario” 2014/741, s. 113–151) dogłębnie analizujący instytucję z wiecześniejszego punktu widzenia.

⁶ E. Goossens, *De Europese erfrechtverklaring*, Antwerpia 2016, s. 540. Wyniki tej pracy podsumowane zostały w języku angielskim w artykule opublikowanym przez autorkę w „European Review of Private Law” 2017/3, s. 523–552.

⁷ I. Riva, *Certificato successorio europeo. Tutele e vicende acquisitive*, Neapol 2017.

⁸ L. Konvalin, *Das Europäische Nachlasszeugnis ohne europäischen Entscheidungseinklang. Ein Beitrag zur Effektuierung der Europäischen Erbrechtsverordnung und zur Veranschaulichung der Grenzen der Kollisionsrechtsvereinheitlichung*, Frankfurt nad Menem 2018.

⁹ A.-K. Trittner, *Redlichkeitsschutz im Erbrecht. Scheinerbe, Erbschein und Europäisches Nachlasszeugnis im deutsch-italienischen Rechtsvergleich*, Frankfurt nad Menem 2018.

¹⁰ A.M. Möller, *Das Europäische Nachlasszeugnis im System des Gutglaubensschutzes. Ein Vergleich mit Deutschland und den Niederlanden*, Frankfurt nad Menem 2018.

prawie krajowym. Założenia te przenikają bowiem w sposób nieuświadomiony choćby do języka, przy użyciu którego bierze się udział w dyskursie¹¹. Dlatego uczciwość wymaga zdefiniowania, z jakiej perspektywy przystępuje się do procesu wykładni, próby uchwycenia wpływu tej perspektywy na własny sposób myślenia i ujawnienia tych okoliczności odbiorcy.

Autor niniejszego opracowania wykonuje zawód notariusza na Górnym Śląsku, a wykształcenie prawnicze odebrał w Niemczech i w Polsce. Konstrukcje polskiego i niemieckiego prawa i postępowania spadkowego są więc jego matczynikiem. Oba systemy prawne należą zaś do grupy systemów opierających sukcesję spadkową na mechanizmie sukcesji generalnej, rozumianej – gdyż również to pojęcie warto bliżej sprecyzować – jako zakładającej jedność przedmiotu przejścia (jeden spadek), jednolitość sposobu nabycia (jeden akt nabycia), jedność czasu (jeden moment przejścia) i powodu sukcesji¹². Jak wykazą dalsze uwagi prawnoporównawcze, oba systemy przyjęły jednak nieco rozbieżne modele instrumentów prawnych służących wykazywaniu owej sukcesji w obrocie prawnym.

Owym instrumentom i ich konstrukcji będzie w dużej mierze poświęcona niniejsza książka. W toku dalszych wywodów używane będzie przy tym pojęcie instrumentów legitymacyjnych. Zostało ono przyjęte na potrzeby niniejszej pracy z braku lepszego określenia prawnego na gruncie rozporządzenia spadkowego¹³. W znaczeniu stosowanym dalej obejmuje ono orzeczenia, dokumenty urzędowe, a potencjalnie również ugody sądowe służące

¹¹ Ch. Baldus (*Erbe und Vermächtnisnehmer nach der Erbrechtsverordnung*, GPR 2012, s. 312) ujmuje sprawę następująco: „[...] pojęcia, które teoretycznie podlegają czysto autonomicznej wykładni są w swej genezie i przy ich użyciu – co najmniej podświadomie – w sposób oczywisty prześiąknięte wyobrażeniami uczestników [...]. Niedocenianie tych wpływów byłoby nierealistyczne [...]” – „[...] Begriffe, die theoretisch allein autonomer Auslegung zugänglich sind, sind in ihrer Genese wie in ihrer Anwendung – zumindest unterbewusst – selbstverständlich von den Vorstellungen der Beteiligten geprägt [...]. Es wäre unrealistisch, diese Einflüsse zu unterschätzen [...]”.

¹² Szerzej W. Borysiak, *Dziedziczenie. Konstrukcja prawna i obrona*, Warszawa 2013, s. 128 i n.; K. Muscheler, *Universalsukzession und Vonselbsterwerb*, Tybinga 2002, s. 5 i n.

¹³ Prawodawca unijny posługuje się w motywie 69 zdanie drugie rozp. spad. pojęciem instrumentów (ang. *instruments*, niem. *Instrumente*, fr. *instruments*), które na gruncie rozporządzenia spadkowego przybierają formę orzeczenia (art. 3 ust. 1 lit. g rozp. spad.), ugody sądowej (art. 3 ust. 1 lit. h rozp. spad.) albo dokumentu urzędowego (art. 3 ust. 1 lit. i rozp. spad.). W odniesieniu do instrumentów uregulowanych w krajowych porządkach prawnych państw członkowskich posłużono się natomiast w motywie 67 zdanie trzecie rozp. spad. pojęciem wewnętrznych dokumentów (ang. *internal documents*, niem. *innerstaatlichen Schriftstücke*, fr. *documents internes*).

wykazaniu statusu beneficjenta prawa spadkowego (spadkobiercy, zapisobiercy windykacyjnego) lub podmiotu uprawnionego do zarządu spadkiem (wykonawcy testamentu, zarządcy spadku), ewentualnie jego określonych kompetencji. W dyskursie doktrynalnym stosowane są różne zbliżone pojęcia¹⁴. Ze względu na praktyczne znaczenie szczególne miejsce zajmują przy tym instrumenty szczególnej kategorii, jakimi są występujące w krajowych systemach prawnych państw członkowskich poświadczenia dziedziczenia¹⁵. Jak pokażą dalsze wywody, będą one na gruncie rozporządzenia mogły przybierać formę „orzeczeń” albo „dokumentów urzędowych”.

Wyżej określona perspektywa oparta na sukcesji generalnej z mocy prawa sprawia, że punkt ciężkości położony będzie na legitymowanie następców prawnych prawa spadkowego – spadkobierców i zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku. Obie kategorie podmiotów określane są w systemie regulacyjnym rozporządzenia nazwą „beneficjenci”¹⁶ (motyw 47 zdanie drugie rozp. spad.). Legitymowanie beneficjentów może być przy tym związane z ujmowaniem w EPS także ograniczeń wynikających

¹⁴ Por. A. Bieranowski, *Dokumenty legitymacyjne w sprawach spadkowych z perspektywy komparatystycznej – uwagi na tle europejskiego poświadczenia spadkowego* [w:] *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, red. A. Wudarski, Warszawa 2016, s. 259 i n. („dokumenty legitymacyjne”); J. Kuropatwiński, *Podstawa wpisu do księgi wieczystej*, Warszawa 2020, s. 281 („dokumenty legitymacyjne”); P. Grzegorzczak, K. Weitz [w:] *Sine ira et studio: księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, red. T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2016, art. 1142¹ k.p.c., nb 6 („krajowe dokumenty spadkowe”); H. Dörner, *Anerkennung mitgliedstaatlicher Nachlasszeugnisse (im Lichte von „Oberle”) – Anmerkungen zum Vorlagebeschl. des BezG Gorzów Wielkopolski v. 10.10.2017 – V Cz 308/17 (Rs. C-658/17: Vorabentscheidungsersuchen, eingereicht am 24.11.2017)*, DNotZ 2018, s. 664 i n. (*Instrumente*, wśród których wyróżnia orzeczenia, dokumenty urzędowe, poświadczenia dziedziczenia i ugody sądowe); P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego – rozporządzenie nr 650/2012 a prawo krajowe (szkic prawnoporównawczy)*, PS 2018/9, s. 30 („tytuły poświadczające” – w kontekście notarialnych poświadczeń dziedziczenia w państwach francuskojęzycznych); A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II, t. 2*, Warszawa 2012, art. 95j pr. not., nb 1 („instytucje legitymizujące nabycie spadku” – w kontekście polskiego stwierdzenia nabycia spadku i APD); K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako alternatywny sposób stwierdzania prawa do dziedziczenia*, Rej. 2006/2, s. 47 („certyfikaty spadkowe” – w kontekście niemieckich, greckich i wydawanych w Alzacji i Lotaryngii poświadczeń dziedziczenia).

¹⁵ C.F. Nordmeier [w:] *BGB, Rom-Verordnungen – EuErbVO – HUP, Band 6*, red. R. Hüstege, H.-P. Mansel Baden-Baden 2019, art. 62 rozp. spad., nb 4 (*nationales Nachlasszeugnis*). W opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z 22.02.2018 r. w sprawie C-20/17, Oberle, CURIA, nb 26, mowa jest o „krajowym poświadczeniu spadkowym” (ang. „national certificate of succession”, niem. „nationales Nachlasszeugnis”, fr. „certificat successoral national”).

¹⁶ Ang. „beneficiaries”, niem. „Berechtigte”, fr. „bénéficiaires”.

z kompetencji wykonawcy testamentu czy zarządcy spadku oraz rozgraniczeniem poszczególnych kategorii podmiotów podlegających potencjalnie wylegitymowaniu EPS. Wykonawcy testamentu i zarządcy spadku – choć ich znaczenie jest nieporównywalnie większe w systemach prawnych opierających przejście majątku spadkowego na beneficjentów nie na mechanizmie sukcesji generalnej z mocy prawa, ale na konstrukcji zarządu majątku spadkowego – zostaną z tego względu w niezbędnym zakresie uwzględnieni w toku dalszych rozważań.

Dotychczas powołane pojęcia użyte w rozporządzeniu spadkowym były przytaczane w ich polskiej, angielskiej, niemieckiej i francuskiej wersji językowej. Choć nie będzie to miało charakteru bezwzględno, w toku dalszych wywodów – tam, gdzie uwzględniane będą odwołania do brzmienia rozporządzenia – przytaczane będą w przypisach wybrane wersje językowe. Będzie to wybór subiektywny dokonany przez autora z uwzględnieniem języków, które bywają jemu samemu przydatne w ramach wykładni językowej lub w jego ocenie mogą być przydatne polskiemu czytelnikowi¹⁷. Czytelnicy pragnący skorzystać z innych wersji językowych muszą zostać z konieczności odesłani do samodzielnych ustaleń brzmienia interesujących ich jednostek redakcyjnych.

Analizę instytucji EPS wypada poprzedzić nakreśleniem porównawczego tła dla rozwiązań konstrukcyjnych przyjętych przez prawodawcę unijnego. Na to tło składają się przede wszystkim narodowe instrumenty legitymowania spadkobierców, wykonawców testamentu i osób uprawnionych do zarządu majątkiem spadkowym w szeregu państw członkowskich. Były one – w różnym zakresie – źródłem inspiracji dla prawodawcy unijnego. W rozdziale porównawczym uwzględnione zostaną również rozwiązania w zakresie legitymowania beneficjentów spadkowych oraz zarządców i wykonawców testamentu przyjęte z bezpośrednim sąsiedztwie państw członkowskich i mające istotne znaczenie systemowe lub konstrukcyjne (Anglia, Szwajcaria). Przedstawiona zostanie także podjęta w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego próba wprowadzenia

¹⁷ Uwzględniane będą oprócz polskiej także hiszpańska, czeska, niemiecka, angielska, francuska, włoska, niderlandzka, portugalska i słowacka wersje językowe. Pomijane będą zaś wersje: bułgarska, duńska, estońska, grecka, irlandzka, łotewska, litewska, węgierska, maltańska, rumuńska, chorwacka, słoweńska, fińska i szwedzka.

zaświadczenia potwierdzającego kompetencje do zarządu majątkiem spadkowym w sprawach międzynarodowych.

Sama instytucja EPS przedstawiona zostanie w aspektach niezbędnych do ukazania jej konstrukcji i podjęcia próby udzielenia odpowiedzi na pytanie o jej charakter: *ratio* wprowadzenia przez prawodawcę unijnego odrębnego instrumentu legitymacyjnego, podstaw regulacyjnych, funkcji legitymacyjnej, w tym katalogu podmiotów, które poświadczenie może legitymować, przesłanek wydania poświadczenia, zakresu dokonywanego przez organ wydający poświadczenia, skutków wydanego poświadczenia i obowiązku uznawania tych skutków w państwach członkowskich, stosunku do krajowych instrumentów legitymacyjnych i kolizji różnych EPS. Rozważania ściśle proceduralne ograniczone zostaną do wybranych aspektów procedury wydania EPS i procedur rektyfikacji poświadczenia. Tak zarysowana analiza instytucji będzie podstawą do sformułowania w końcowej części pracy wniosków dotyczących charakteru instytucji.

Część I

**INSTRUMENTY LEGITYMACYJNE
FUNKCJONUJĄCE W PAŃSTWACH
EUROPEJSKICH I WCZEŚNIEJSZA PRÓBA
WPROWADZENIA INSTRUMENTU
MIĘDZYNARODOWEGO**

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Jak wspomniano we wstępie, dla uczestników prawniczego dyskursu na temat EPS ich własne narodowe rozwiązania stanowią często – także w sposób nie do końca uświadomiony – naturalny punkt odniesienia. Zrozumienie niektórych założeń przyjmowanych w odniesieniu do EPS, a nawet podnoszonych w toku dyskusji problemów częściowych i ocen forsowanych rozwiązań tych problemów, wymaga wiedzy na temat rozwiązań funkcjonujących w niektórych państwach członkowskich. Spojrzenie na konstrukcje własnego prawa krajowego w szerszym kontekście może też ułatwiać dostrzeżenie założeń, które przyjmuje się samemu za oczywiste i które mają korzenie w narodowej regulacji, a jako takie niekoniecznie są podzielane przez prawników z innych państw członkowskich.

W toku dalszych wywodów przyjęto opierający się na znacznym uproszczeniu podział na sądowe i notarialne procedury legitymacyjne. W tej pierwszej grupie ujęte zostaną rozwiązania wypracowane na gruncie prawa austriackiego i niemieckiego. Oba mają w Europie Środkowej istotne znaczenie systemowe. Uwzględniony zostanie też wątek recepcji rozwiązań austriackich we włoskim systemie prawnym oraz rozwiązań niemieckich w Grecji i we Francji. Model sądowego postępowania stwierdzeniowego, polegającego na deklaratoryjnym potwierdzeniu sukcesji spadkowej, nie jest jednak współcześnie w państwach członkowskich tak rozpowszechniony, jak mogłoby się intuicyjnie wydawać polskiemu prawnikowi. Jako jego przykłady uwzględnione zostaną prawo słoweńskie i oczywiście polskie stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego.

Bardzo zróżnicowana jest grupa państw członkowskich, w których spadkobiercy legitymowani są w postępowaniach notarialnych. Instytucja notariatu łacińskiego jest w tym przypadku elementem wspólnym, ale zarówno rola notariusza, jak i charakter wydawanego przez niego instrumentu legity-

macyjnego bardzo się różnią. Przegląd wybranych rozwiązań obejmie porządku prawne istotne na mapie europejskiego notariatu (Francja, Włochy, Hiszpania, Niderlandy), ale też wszystkich unijnych sąsiadów Polski, jak również Chorwacji. W tej grupie uwzględniony zostanie także polski akt poświadczenia dziedziczenia.

Obok sądowych i notarialnych procedur legitymacyjnych wyodrębnić można również procedury przeprowadzane przez organy administracji. Jako przykład takiego nietypowego – z punktu widzenia polskiego czytelnika – rozwiązania uwzględnione zostanie poświadczenie dziedziczenia funkcjonujące w Bułgarii.

Wychodząc poza systemy prawne państw członkowskich, uwzględniono w dalszej kolejności przypadek hybrydowej instytucji legitymowania spadkobierców funkcjonującej w prawie szwajcarskim. Wspólna kodeksowa instytucja jest tam, w zależności od kantonu, stosowana na gruncie różnych procedur przez organy sądowe, notarialne lub administracyjne. Również EPS, jako instrument prawa unijnego o wspólnym trzonie, jest implementowane w różnych procedurach i przez różnego typu organy. Rozwiązanie wypracowane przez szwajcarskich sąsiadów nie mogło z tego względu zostać pominięte.

Europejskie poświadczenie spadkowe stanowi instrument legitymowania nie tylko spadkobierców, ale też wykonawców testamentu i osób uprawnionych do zarządu majątkiem spadkowym. W związku z tym w pierwszej kolejności uwzględniono szereg państw członkowskich mających różnie rozwinięte instrumenty potwierdzania statusu i kompetencji wykonawcy testamentu. W grupie państw europejskich, których materialne prawo spadkowe nie stawia w centrum uwagi statusu spadkobiercy, ale w ramach różnie ukształtowanego systemu zarządu spadkiem skupia się na kompetencjach do sprawowania owego zarządu, przedstawiono rozwiązania prawa angielskiego i walijskiego – jako systemów *common law* istotnych historycznie w Europie – oraz prawa szwedzkiego – jako państwa członkowskiego stosującego rozporządzenie spadkowe, egzemplifikującego rozwiązania państw nordyckich.

Uwagi porównawcze obejmą w końcu instytucję zaświadczenia potwierdzającego kompetencje do zarządu majątkiem spadkowym wypracowaną

w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Nie weszła ona nigdy w życie, ale dla prawodawcy unijnego stanowiła naturalny punkt odniesienia – jako nieudana próba wprowadzenia instrumentu o charakterze międzynarodowym¹.

¹ Podobnie K. Dorth, *Das Verhältnis von Erbschein und Europäischem Nachlasszeugnis*, Baden-Baden 2019, s. 40.

Rozdział I

SĄDOWE PROCEDURY LEGITYMOWANIA SPADKOBIERCÓW

1. Austriackie wprowadzenie spadkobiercy w spadek

Konstrukcją charakterystyczną dla prawa austriackiego jest postanowienie o wprowadzeniu spadkobiercy w spadek (*Einantwortungsbeschluss*)¹. Istotą tego aktu orzeczniczego jest konstytutywne wprowadzenie w prawne posiadanie spadku (*Übergabe in den rechtlichen Besitz* – § 797 ABGB). Austriackie prawo spadkowe oparte jest wprowadzie na zasadzie sukcesji generalnej (§ 531 i n. ABGB), ale sukcesja ta nie następuje z mocy prawa.

¹ W polskim języku prawniczym orzeczenie to – ale też leżąca u jego podstaw instytucja prawna (*Einantwortung der Erbschaft*) – określane były różnymi nazwami. Por. F. Zoll, *Prawo cywilne opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. 4, *Prawo rodzinne i spadkowe*, Poznań 1933, s. 188 („dekret dziedzictwa” – tak też A. Szpunar, *O skutkach prawnych stwierdzenia nabycia spadku* [w:] *Księga pamiątkowa: I Kongres Notariuszy RP*, red. A. Oleszko, Kluczbork 1994, s. 251; B. Kordasiewicz [w:] *Prawo spadkowe. System Prawa Prywatnego*, red. B. Kordasiewicz, t. 10, Warszawa 2015, s. 565; W. Dbałowski, J. Przeworski, *Kodeks cywilny zawierający obowiązującą w okręgach sądów apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie ustawę cywilną, ustawy i rozporządzenia dodatkowe, z uwzględnieniem ustawodawstwa polskiego, oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1927, § 797, s. 840 („przyznanie spuścizny”). Nazwy te są jednak obecnie anachroniczne i nie są już intuicyjnie zrozumiałe dla współczesnego polskiego odbiorcy. Obecnie stosowana jest – również brzmiąca anachronicznie – nazwa „wwiązanie w spadek” (tak L. Żarnowiec, *Wpływ statutu rzeczowego na rozstrzyganie spraw spadkowych – na styku statutów*, Warszawa 2018, s. 85, przyp. 11), ewentualnie „wwiązanie w posiadanie” (tak B. Kordasiewicz [w:] *Prawo...*, red. B. Kordasiewicz, s. 565, oraz K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako alternatywny sposób stwierdzania prawa do dziedziczenia*, Rej. 2006/2, s. 48); czy „sądowe przyznanie spadku” (tak K. Peroń, *Zarząd spadkiem w systemach prawnych kręgu germańskiego*, Rej. 2006/2 s. 153). W dalszych wywodach stosowana będzie nazwa „postanowienie o wprowadzeniu spadkobiercy w spadek” jako lepiej oddająca funkcję tego orzeczenia przy uwzględnieniu współczesnych realiów języka polskiego.

Powołanie do spadku (*Erbanfall*) – z mocy ustawy, testamentu lub umowy dziedziczenia (§ 533 ABGB) – nie powoduje jeszcze nabycia spadku. Spadek ma charakter spadku wakującego (*hereditas iacens*). Złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku (*Erbantrittserklärung* – § 547 ABGB) powoduje jedynie nabycie prawa do reprezentowania takiego spadku, który zachowuje odrębną osobowość prawną². Dopiero prawomocność orzeczenia o wprowadzeniu spadkobiercy w taki spadek skutkuje sukcesą generalną i prawem do jego objęcia w posiadanie³.

Wszczęcie postępowania spadkowego następuje w tradycji austriackiej zasadniczo z urzędu z chwilą powzięcia przez organy właściwe w sprawach spadkowych wiedzy o otwarciu spadku (§ 143 AußStrG)⁴. Funkcjonalnie postępowanie podzielone jest w aktualnym stanie prawnym między sąd spadku, dla którego zastrzeżono szereg kompetencji orzeczniczych, a notariusza działającego w charakterze komisarza sądowego (*Gerichtskommissär*)⁵. Postępowanie nieprocesowe ma charakter w zasadzie gabinetowy, tj. nie odbywa się w jego ramach rozprawa (§ 185 AußStrG).

Uczestnikami postępowania są spadkobiercy (w tym spadkobiercy końcowi przy podstawieniu powierniczym), zapisobiercy, wykonawca testamentu⁶. Komisarz sądowy sporządza w pierwszej kolejności protokół otwarcia spadku (*Todesfallaufnahme*), który zawiera informacje na temat okoliczności mających wpływ na przebieg postępowania spadkowego, porządek sukcesji

² W. Kralik, *Ehrenzweig Privatrecht. System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*. 4. Buch. *Das Erbrecht*, Wiedeń 1983, s. 26 i n.

³ B. Verschraegen [w:] *Internationales Erbrecht. Quellensammlung mit systematischen Darstellungen des materiellen Erbrechts sowie des Kollisionsrechts der wichtigsten Staaten*, red. M. Ferid, K. Firsching, H. Dörner, R. Hausmann, t. 6 (raport krajowy austriacki), nb 177 i n.; S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage zugleich ein Beitrag zur Erbrechtsklage und Einantwortung*, Frankfurt nad Menem 1991, s. 52 i n.; tam również na temat historycznych sporów dogmatycznych na temat znaczenia *Einantwortung* w procesie nabycia spadku na gruncie prawa austriackiego.

⁴ Zgodnie z § 143 ust. 2 AußStrG postępowanie wszczynane jest jedynie na wniosek, jeśli majątek spadkowy istnieje wyłącznie za granicą lub jurysdykcja organów austriackich wynika z art. 10 ust. 2 albo 11 rozp. spad.

⁵ Zob. ustawa z 11.11.1970 r. o czynnościach notariuszy jako komisarzy sądowych w sprawach nieprocesowych (*Gerichtskommissärsgesetz* – GKG), obszernie znowelizowana w 2005 r. Właściwość takiego notariusza nie jest właściwością fakultatywną, ale ma charakter przymusowy, gdyż na notariusza *ex lege* delegowane jest wykonywanie funkcji sądu spadku (*obligatorisches Gerichtskommissariat*) – por. B. Verschraegen, *Internationales...*, nb 456 i n.

⁶ L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, red. M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer, Wiedeń–Nowy Jork 2010, § 10, nb 11 i n., s. 255 i n.

oraz skład majątku spadkowego. Komisarz może przy tym prowadzić postępowanie dowodowe, w tym korzystać z pomocy prawnej, a dobór środków dowodowych pozostawiony jest jego uznaniu⁷. W szczególności zobowiązuje on posiadaczy do złożenia mu rozrządzeń na wypadek śmierci pozostawionych przez spadkodawcę (§ 151 AußStrG). Do kompetencji komisarza należy także stosowanie środków zabezpieczenia spadku (§ 147 i n. AußStrG).

Jeśli spadek nie obejmuje praw podlegających ujawnieniu w rejestrach publicznych, wartość aktywów nie przekracza 5000 euro lub prawo właściwe przewiduje sukcesję generalną z mocy prawa, postępowanie spadkowe podlega zakończeniu bez dokonania *Einantwortung*, chyba że złożony został wniosek o jego dokonanie (§ 153 ust. 1 AußStrG). Wniosek taki może zostać złożony później, np. w razie następczego ujawnienia się majątku spadkowego⁸. Przy właściwości austriackiego prawa spadkowego i braku *Einantwortung* sąd może upoważnić osoby, których powołanie wynika z akt, do wzięcia w posiadanie majątku spadkowego albo jego części lub do dokonywania określonych czynności prawnych dotyczących spadku (§ 153 ust. 1 AußStrG).

W razie istnienia majątku spadkowego, w szczególności praw podlegających ujawnieniu w rejestrach publicznych, przeprowadza się dalsze postępowanie spadkowe zmierzające do wydania *Einantwortung* (tzw. *Verlassenschaftsabhandlung* lub *Erberhandlung*)⁹. Wymaga to odebrania oświadczeń o przyjęciu spadku (*Erbantrittserklärung*)¹⁰, do złożenia których osoby uprawnione są w razie potrzeby wzywane przez komisarza sądowego z wyznaczeniem stosownego terminu, nie krótszego niż 4 tygodnie i nie dłuższego niż rok

⁷ L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht...*, § 10, nb 52, s. 268.

⁸ L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht...*, § 10, nb 61, s. 272.

⁹ L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht...*, § 10, nb 76, s. 278.

¹⁰ Oświadczenia te nazywane są w literaturze także *Erbserklärung* i podkreśla się ich podwójną naturę (*doppelfunktionelle Willenserklärung*): materialnoprawną (skorzystanie z sukcesji generalnej) i procesową (zajęcie pozycji strony postępowania o wprowadzenie w spadek i wniosek o wydanie określonej treści postanowienia) – por. P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren außer Streitsachen*, Wiedeń 2013, nb 658, s. 247; E. Maurer, R. Schrott, W. Schütz, *Außerstreitgesetz. Kommentar*, Wiedeń 2006, § 157 AußStrG, nb 8. E. Feil i K.-H. Marent kwalifikują to oświadczenie wręcz jako w pierwszej mierze czynność procesową zorientowaną na uzyskanie stosownej treści postanowienia o wprowadzeniu w spadek, zob. *Außerstreitgesetz. Kommentar mit den einschlägigen Gesetzen und Vorschriften sowie Eingabe- Vertrags- und sonstigen Mustern*, Wiedeń 2004, § 157 AußStrG, nb 10; jako jednostronną czynność procesową o skutkach materialnoprawnych kwalifikuje to oświadczenie M.-T. Volgger, *Antritt und Ausschlagung der Erbschaft*, Wiedeń 2014, s. 6.

(§ 157 AußStrG). Spór między pretendentami do spadku ma być w pierwszej kolejności rozwiązany ugodowo przed notariuszem, a dopiero z braku takiej możliwości przekazywany jest do rozstrzygnięcia sędziemu (§ 160 AußStrG)¹¹. Komisarz sądowy może też w toku postępowania sporządzić wykaz inwentarza (§ 168 ust. 1 AußStrG).

Wydanie *Einantwortung* wymaga wcześniejszego ustalenia spadkobierców i ich udziałów w spadku (§ 819 ABGB). Rozstrzygnięcie sądu w razie wpłygnięcia rozbieżnych treściowo oświadczeń spadkobierców może nastąpić w drodze postanowienia wstępnego (§ 161 ust. 1 AußStrG), ale w praktyce zazwyczaj dokonuje się go przez wydanie postanowienia o wprowadzeniu ustalonego spadkobiercy w spadek¹². Sąd orzeka na rozprawie (§ 162 AußStrG). Kognicją sądu nie jest natomiast objęte rozstrzyganie w zakresie innych roszczeń o charakterze spadkowym; osoby, którym tego rodzaju roszczenia mogą przysługiwać, należy jedynie powiadomić (§ 176 ust. 1 AußStrG). Wyjątek stanowi możliwość zabezpieczenia roszczeń zapisobierców wymagających opieki, osób uprawnionych do zachowku i spadkobierców następczych przy podstawieniu powierniczym (§ 176 ust. 2 AußStrG).

Treść *Einantwortungsbeschluss* uregulowana jest w § 178 ust. 1 i 2 AußStrG. Postanowienie zawiera dane spadkodawcy, dane spadkobiercy z podaniem podstawy nabycia, rodzaju nabycia (treść złożonego oświadczenia o nabyciu spadku) i udziałów w spadku¹³. Wymienieniu podlegają wszelkie nieruchomości spadkowe (prawa podlegające ujawnieniu w księgach wieczystych) nabywane przez spadkobierców, a ponadto uwzględnia się informację o ewentualnych umowach o dziale spadku. Podaje się także, czy spadkobierca należy do kręgu osób powołanych do dziedziczenia z ustawy¹⁴. Postanowienie powinno zawierać dalej wzmiankę o ewentualnym ograniczeniu legitymowanego spadkobiercy wstępnego przez ustanowie-

¹¹ Spory te rozstrzygane są w postępowaniu nieprocesowym w toku postępowania zmierzającego do wydania *Einantwortung*, a nie przez odesłanie na drogę procesową – por. P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 668, s. 251; E. Feil, K.-H. Marent, *Außerstreitgesetz...*, § 143 AußStrG, nb 5.

¹² E. Feil, K.-H. Marent, *Außerstreitgesetz...*, § 161 AußStrG, nb 4.

¹³ Ustalenie udziałów w spadku jest przesłanką wydania postanowienia i stanowią one jego obligatoryjny składnik – por. P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 692 i n., s. 260.

¹⁴ Ma to znaczenie w wypadku nieruchomości podlegających szczególnym regulacjom ustaw o kształtowaniu ustroju rolnego. Por. L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht...*, § 10, nb 114, s. 293.

nie spadkobierców następczych w ramach podstawienia powierniczego lub zbliżonych konstrukcji.

W aktualnym stanie prawnym postanowienie nie zawiera wyliczenia praw nabywanych przez spadkobiercę (składu majątku spadkowego), a prawa podlegające ujawnieniu w księgach wieczystych wymieniane są jako przynależące do spadku nabywanego przez legitymowanych spadkobierców (nie podaje się odrębnie nabywcy danej nieruchomości). Punkt ciężkości położony jest zatem na odzwierciedlenie sukcesji generalnej, a wyłom w tym zakresie stanowią wzmianki na temat dokonanego działu spadku¹⁵. Ujawnienie nieznanych wcześniej składników majątku spadkowego, nawet praw podlegających wpisom do ksiąg wieczystych, nie powoduje w związku z tym konieczności uzupełniania postanowienia, a jedynie ewentualnie poprzedzającego go spisu inwentarza¹⁶.

Postanowienie doręcza się z urzędu stronom, spadkobiercom wymagającym opieki, osobom uprawnionym do zachowku i zapisobiercom, sądowi opiekuńczemu, a na wniosek także innym osobom wykazującym interes prawny, w szczególności wierzycielom (§ 178 ust. 5 AußStrG). Jeśli postanowienie zawiera uzasadnienie, odpis z uzasadnieniem doręczany jest wyłącznie stronom (§ 178 ust. 6 AußStrG).

Postanowienie charakteryzuje się prawomocnością formalną i materialną¹⁷. Niezależnie od materialnoprawnego znaczenia tego orzeczenia w procesie nabycia spadku (*Übertragungswirkung*), *Einantwortungsbeschluss* przypisywane są także skutki legitymacyjne¹⁸. Jest ono źródłem wzruszalnego domniemania przysługiwania statusu spadkobiercy¹⁹. Mimo że *Einantwortungsbeschluss* uznawany jest za dowód sukcesji (*Erbrechtsausweis*), w litera-

¹⁵ L. Bittner, K. Hawel [w:] *Erbrecht...*, § 10, nb 117, s. 294.

¹⁶ P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 709, s. 265.

¹⁷ B. Eccher [w:] *ABGB Praxiskommentar. Band 3. §§ 631–858 ABGB, BauRG AnerG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, red. M. Schwimann, Wiedeń 2006, § 797 ABGB, nb 17.

¹⁸ W.H. Rechberger, *Das Europäische Nachlasszeugnis und seine Wirkungen*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2012, s. 15; S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 61 i cytowana tam literatura.

¹⁹ H. Dörner, P. Lagarde, *Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union*, Deutsches Notarinstitut, Würzburg 2002, http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/testaments_successions_de.pdf (dostęp: 8.06.2019 r.), s. 280.

turze podkreśla się, że prawomocnością nie jest objęcie potwierdzenie statusu spadkobiercy, gdyż ten przy wydaniu postanowienia badany jest jedynie jako kwestia wstępna²⁰. Prawomocność nie rozciąga się też na przynależność do spadku nieruchomości wymienionych w postanowieniu²¹.

Ochrona dobrej wiary osób trzecich przewidziana jest w § 824 zdanie ostatnie ABGB²². Zgodnie z tym przepisem osoba trzecia może nabyć w dobrej wierze składniki majątku spadkowego (*Erbstücke*). Ochrona ta rozumiana jest jako dotycząca każdego rodzaju korzyści (*Begünstigung*) uzyskanej od osoby uznanej za spadkobiercę, w tym zwolnienia z długu²³, choć nie dotyczy już czynności wyłącznie zobowiązujących²⁴. Obejmuje ona przy tym w zasadzie nabycie jedynie w drodze czynności prawnej, a nie nabycie w drodze postępowania egzekucyjnego ani nabycie z mocy ustawy²⁵. Nie obejmuje też nabycia przez zapisobiercę przedmiotu zapisu od rzekomego spadkobiercy²⁶ ani nabycia spadku²⁷. Sporne jest, czy ochrona rozciąga się na kolejnego nabywcę w sytuacji, gdy ten udowodnić musi ciągłość tytułów²⁸.

²⁰ W. Kralik, *Ehrenzweig*..., s. 325; S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage*..., s. 66.

²¹ E. Feil, K.-H. Marent, *Außerstreitgesetz*..., § 179 AußStrG, nb 2.

²² Ochrona ta przysługuje głównie osobie trzeciej nabywającej od spadkobiercy, na rzecz którego wydane zostało postanowienie o wprowadzeniu w spadek. Nie jest to jednak uważane za wymóg konieczny. Paragraf 824 zdanie ostatnie ABGB ma znajdować zastosowanie także w razie wzięcia w posiadanie majątku spadkowego bez wprowadzenia w spadek w trybie § 153 AußStrG – por. S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage*..., s. 307 i n.

²³ B. Eccher [w:] *ABGB*..., § 824 ABGB, nb 4; R. Welser [w:] *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPRG, EVÜ, EheG, MRG, WGG, WEG, BTVG, HeizKG, KSchG. 1 Band §§ 1 bis 1174 ABGB*, red. P. Rummel, Wiedeń 2000, § 824 ABGB, nb 31.

²⁴ R. Welser [w:] *Kommentar*..., § 824 ABGB, nb 31; za pogląd dominujący uznaje go także S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage*..., s. 339 i n., która proponuje jednak analogiczne stosowanie omawianej normy także w wypadku takich czynności.

²⁵ B. Eccher [w:] *ABGB*..., § 824 ABGB, nb 5; R. Welser [w:] *Kommentar*..., § 824 ABGB, nb 29.

²⁶ R. Welser [w:] *Kommentar*..., § 824 ABGB, nb 30; C. Spruzina [w:] *ABGB-ON Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch*, red. K. Kletečka, M. Schauer, Wiedeń 2010, § 824 ABGB, nb 10; tak orzeczenie OGH z 7.04.1981 r., 4 Ob 564/80, NZ 1981, s. 110–112.

²⁷ R. Welser [w:] *Kommentar*..., § 824 ABGB, nb 33.

²⁸ Twierdząco B. Eccher [w:] *ABGB*..., § 824 ABGB, nb 5; wyklucza to R. Welser [w:] *Kommentar*..., § 824 ABGB, nb 32. Szeroko na ten temat A. Riedler, *Zur personellen Reichweite des gutgläubigen Rechtserwerbs vom Scheinerben. Ein Beitrag zum personellen Anwendungsbereich des § 824 S 2 ABGB und dem Gegenstand der Redlichkeit des Erwerbers*, NZ 1994, s. 2–9, który w drodze wykładni historycznej, systemowej oraz teleologicznej przychyli się do stanowiska, że ochronie podlega jedynie pierwsze zbycie, a kolejni nabywcy szukać muszą ochrony na gruncie ogólnych przepisów o nabyciu w dobrej wierze; polemicznie w tym względzie Ch. Holzner (*Wer ist „dritter redlicher Besitzer“ im Sinne des § 824 ABGB*, NZ 1994, s. 123 i n.), wskazujący na systemową

Nabycie w dobrej wierze wykluczone jest zgodnie z przeważającym poglądem jedynie w przypadkach pozytywnej wiedzy o nieprawidłowości postanowienia, niedbalstwo w tym zakresie jest niewystarczające²⁹. Sporna jest chwila, na jaką podlega ocenie dobra wiara, choć przeważa pogląd, że musi ona istnieć zarówno w momencie dokonywania czynności zobowiązującej, jak i rozporządzającej³⁰. Bez znaczenia jest odpłatny charakter nabycia³¹. Ochrona płynąca z § 824 zdanie ostatnie ABGB dotyczy jedynie przysługiwania osobie wylegitymowanej postanowieniem statusu spadkobiercy i nie rozciąga się ani na przynależność danego przedmiotu do spadku, ani na inne aspekty nabycia³². Bez znaczenia jest przedstawienie osobie trzeciej samego postanowienia, które musi wyłącznie istnieć (ochrona obiektywna)³³.

Wydanie *Einantwortungsbeschluss* na rzecz niewłaściwej osoby może być przez rzeczywistego spadkobiercę zwalczane jedynie na drodze procesowej – w trybie powództwa o ochronę dziedziczenia (*Erbschaftsklage* – § 823 ABGB)³⁴. Skorygowanie dokonanego wprowadzenia w spadek i wprowadzenie w spadek innej osoby w postępowaniu nieprocesowym jest wykluczone, gdyż akt ten może zostać dokonany jedynie raz (tzw. *Konsumptionswirkung*)³⁵. Niedopuszczalne jest także wznowienie postępowania nieprocesowego (§ 180

potrzebę ochrony dobrej wiary mającej swe źródło w orzeczeniu o wprowadzeniu spadkobiercy w spadek.

²⁹ B. Eccher [w:] *ABGB...*, § 824 ABGB, nb 5; R. Welser [w:] *Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 35; C. Spruzina [w:] *ABGB-ON Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 10; M. Neumayr, *Europäisches Nachlasszeugnis*, „Österreichisches Anwaltsblatt” 2016, s. 264.

³⁰ S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 321; C. Spruzina [w:] *ABGB-ON Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 11; nieco odmiennie R. Welser [w:] *Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 36 (rozstrzygający czas dokonania czynności zobowiązującej, dobra wiara wyłącznie w chwili dokonania czynności rozporządzającej niewystarczająca); B. Eccher [w:] *ABGB...*, § 824 ABGB, nb 5 (dobra wiara konieczna zarówno w chwili dokonania czynności dotyczącej nieruchomości, jak i złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej).

³¹ R. Welser [w:] *Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 30; S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 344.

³² R. Welser [w:] *Kommentar...*, § 824 ABGB, nb 37.

³³ M. Schauer, *Europäisches Nachlasszeugnis*, „Familien und Erbrecht” 2012, s. 250.

³⁴ S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 60 i n.

³⁵ W. Kralik, *Ehrenzweig...*, s. 324; S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 67.

Wśród wskazywanych przez tych autorów wyjątków od zasady wyczerpania kompetencji do wprowadzenia w spadek są nieskuteczne dokonanie tego aktu na rzecz osoby nieistniejącej oraz nabycie spadku przez spadkobiercę dalszego przy podstawieniu powierniczym. Ten ostatni przypadek jest jednak sporny – szerzej S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 182 i n. – a możliwość dochodzenia przez spadkobiercę dalszego swoich praw w uzupełniającym postępowaniu nieprocesowym, a nie w procesie o ochronę dziedziczenia, ma zależeć od tego, czy w pierwotnym

ust. 2 AußStrG). Wytoczenie powództwa o ochronę dziedziczenia może być połączone z żądaniem unieważnienia (*Kraftloserklärung*) wydanych odpisów postanowienia o wprowadzeniu w spadek oraz ich zwrotu do rąk powoda³⁶.

Tryb nieco odmienny obowiązuje w razie dziedziczenia skarbu państwa. W takiej sytuacji na rzecz Republiki Austrii nie dokonuje się *Einantwortung*. Na wniosek prokuratury finansowej sąd wydaje natomiast postanowienie o przekazaniu spadku (*Übergabebeschluss*), który w treści zawiera składniki odpowiadające *Einantwortungsbeschluss* (§ 184 AußStrG). Ogólne postanowienie o wprowadzeniu spadkobiercy w spadek służy natomiast także do wykazywania dziedziczenia gospodarstw rolnych w trybie przepisów szczególnych, z tą różnicą, że dokonanie działu spadku jest obligatoryjną przesłanką wydania w takiej sytuacji *Einantwortungsbeschluss*³⁷.

Odmienny instrument legitymacyjny stanowi tzw. *Amtsbestätigung*. Prawa nieuwzględnione w postanowieniu o wprowadzeniu w spadek (zwłaszcza zapisy mające za przedmiot prawa podlegające ujawnieniu w rejestrach publicznych)³⁸ mogą być poświadczane w drodze odrębnego zaświadczenia (§ 171 ust. 7, § 186 ust. 1 AußStrG), jeśli wyraża na to zgodę ogół spadkobierców³⁹. Jest to uproszczona procedura wykonania takich zapisów w sprawach niespornych⁴⁰. Instytucję stosuje się także do wykazania sukcesji syngularnej wynikającej z przepisów ograniczających wspólność prawa własności lokalu mieszkalnego (WEG w brzmieniu obowiązującym od 2002 r.)⁴¹. Zupełnie nieuregulowana i niejasna pozostaje kwestia ochrony dobrej wiary osób trzecich działających w zaufaniu do treści *Amtsbestätigung*.

W literaturze przyjmuje się, że *Einantwortungsbeschluss* stanowi na gruncie rozp. spad. orzeczenie podlegające uznaniu zgodnie z art. 39 i n. rozp. spad.⁴²

postanowieniu o wprowadzeniu w spadek spadkobiercy wstępnego uwzględniony został powierniczy charakter nabycia.

³⁶ S. Ferrari-Hofmann-Wellenhof, *Die Erbschaftsklage...*, s. 356 i cytowane tam orzecznictwo.

³⁷ P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 714, s. 267.

³⁸ M. Schauer, *Europäisches...*, s. 250.

³⁹ P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 707, s. 265.

⁴⁰ M. Schauer, *Europäisches...*, s. 247.

⁴¹ P.G. Mayr, R. Fucik, *Verfahren...*, nb 718, s. 268.

⁴² E.-M. Bajons, *Erbfälle mit Auslandsberührung unter Geltung der Europäischen Erbrechtsverordnung – Länderbericht Österreich* [w:] *Erbfälle unter Geltung der Europäischen Erbrechtsverordnung*, red. M. Löhnig, D. Schwab, D. Henrich, P. Gottwald, H. Grziwotz, W. Reimann, A. Dutta,

A. Perscha podkreśla, że w prawie austriackim jest on również tytułem egzekucyjnym, więc potencjalnie wchodzi w grę potwierdzenie jego kwalifikacji jako orzeczenia podlegającego wykonalności⁴³.

2. Recepcja rozwiązań austriackich w północnych Włoszech

W obszarze dawnego obowiązywania prawa austriackiego na terenach dzisiejszych Włoch (prowincje Trydent, Bolzano/Bozen, Triest, Gorycja, jak również częściowo prowincje Udine, Belluno i Brescia)⁴⁴ zachowany został austriacki system ksiąg wieczystych (wł. *sistema tavolare*). W ramach jego recepcji dokonano też przejścia wypracowanego na gruncie prawa austriackiego sądowego poświadczenia dziedziczenia. Podstawą prawną jego recepcji jest art. 13 dekretu królewskiego nr 499 z 28.03.1928 r.⁴⁵

W rezultacie w prowincjach tych funkcjonuje instytucja *Erbschein* (*certificato di eredità*), uregulowana w ramach recepcji we wspomnianym dekrete. Poświadczenie to jest wyłączną podstawą wpisów do ksiąg wieczystych⁴⁶, jego uzyskanie jest w wypadku nieruchomości spadkowych obligatoryjne.

Bielefeld 2014, s. 101; A. Wittwer, G. Meusburger-Hammerer, *Glosa do postanowienia Wyższego Sądu Krajowego w Monachium z 10.02.2020 r.*, 34 Wx 357/17, ErbR 2020, s. 494; H.-P. Mansel [w:] *The EU Succession Regulation. A Commentary*, red. A.-L. Calvo Caravaca, A. Davi, H.-P. Mansel, Cambridge 2016, art. 59 rozp. spad., nb 21; Ch. Schall, U. Simon [w:] *Europäische Erbrechtsverordnung. Internationales Erbverfahrensgesetz. Kommentar zur Verordnung (EU) Nr. 650/2012 (EuErbVO). Sonderdruck aus dem Loseblatt-Handbuch Geimer/Schütze* (Hg.). *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*, red. R. Geimer, R. Schütze, Monachium 2016, art. 3 rozp. spad., nb 37; L. Oswald, *Grenzüberschreitende Erbrechtsfälle unter besonderer Berücksichtigung der Europäischen Erbrechtsverordnung*, Wiedeń 2016, s. 213.

⁴³ A. Perscha [w:] *EuErbVO. Kommentar zur EU-Erbrechtsverordnung*, red. A. Deixler-Hübner, M. Schauer, Wiedeń 2020, art. 62 rozp. spad., nb 59.

⁴⁴ S. Frank, *Nationale und internationale Nachlassplanung – Länderstudie zum deutsch-italienischen Erbfall*, „Jahrbuch für Italienisches Recht” 2013/25, s. 35; A. Perscha [w:] *EuErbVO...*, art. 62 rozp. spad., nb 59.

⁴⁵ Regio Decreto Disposizioni relative ai libri fondiari dei territori delle nuove province (nieurzędowe tłumaczenie nazwy aktu w Tyrolu Południowym: Bestimmungen über die Grundbücher der Gebiete der neuen Provinzen), „Gazzetta Ufficiale” 1929/91 ze zm.

⁴⁶ J. Reiß, *Internationales Erbrecht*, Monachium 2014, s. 153, nb 534; R. Dolce [w:] *Handbuch Immobilienrecht in Europa. Zivil- und steuerrechtliche Aspekte des Erwerbs, der Veräußerung und der Vererbung von Immobilien*, red. S. Frank, Th. Wachter, Monachium 2015, nb 378, s. 634, a na temat systemu ksiąg wieczystych we wspomnianych prowincjach: nb 111 i n., s. 574 i n.

Jednocześnie w ramach recepcji dokonano zmiany charakteru poświadczenia, które – dostosowane do konstrukcji włoskiego prawa merytorycznego – ma charakter deklaratoryjnego potwierdzenia stanu prawnego⁴⁷, które nie nabiera waloru prawomocności⁴⁸.

Poświadczenie wydawane jest jedynie na wniosek (art. 13 dekretu 499). Właściwy do jego wydania jest sąd krajowy (*Landgericht, tribunale*) w składzie jednego sędziego. W postępowaniu obowiązuje zasada urzędowości (art. 16 dekretu 499), ale na wnioskodawcy ciąży ciężar wykazania stanu prawnego, który miałby być poświadczony zgodnie z wnioskiem (art. 14 i 15 dekretu 499). Spory o spadek rozstrzygane są w odrębnym postępowaniu procesowym (art. 16 dekretu 499).

W dekrete określono ten środek legitymowania spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych jako zaświadczenie (*Bescheinigung* – art. 13), przy czym podstawą jego wydania jest postanowienie podlegające uzasadnieniu (art. 17 dekretu 499). *Erbschein* zawiera następujące elementy: dane spadkodawcy, dane spadkobierców oraz udziały w spadku, ewentualne prawa nabywane przez poszczególnych spadkobierców, tytuł powołania, ograniczenia legitymowanych spadkobierców (art. 19 dekretu 499): warunkowy charakter nabycia, polecenia, obowiązek zabezpieczenia kaucji, zapisy zwykłe, a ewentualnie także informacje o zawisłych sporach dotyczących sukcesji (art. 17 ust. 2 dekretu 499)⁴⁹. W związku z koniecznością dostosowania recypowanej instytucji do prawa włoskiego, przewidującego zapisy ze skutkiem rzeczowym, wykształciło się także analogiczne poświadczenie legitymujące zapisobierców windykacyjnych prawa włoskiego (*certificato di legato* – art. 22 dekretu 499)⁵⁰.

Poświadczenie jest źródłem domniemania przysługiwania osobie wylegitymowanej statusu spadkobiercy lub zapisobiercy, a osobom trzecim przysługuje ponadto ochrona dobrej wiary (art. 21 dekretu 499). Wydany *Erbschein*

⁴⁷ T. Engbers, *Deutsch-italienische Erbfälle. Nachlassplanung, Nachlassabwicklung*, Würzburg 2002, s. 205.

⁴⁸ K. Dorth, *Das Verhältnis...*, s. 66.

⁴⁹ J. Reiß, *Internationales...*, s. 153, nb 535.

⁵⁰ B. Eccher [w:] *Handbuch Italienisches Zivilrecht*, red. B. Eccher, F.A. Schurr, G. Christandl, Wiedeń 2009, nb 6/191, s. 690.

może zostać z urzędu lub na wniosek uchylony późniejszym postanowieniem sądu (art. 20 dekretu 499).

3. Niemieckie poświadczenie dziedziczenia

3.1. Uwagi terminologiczne

Instrument służący w niemieckim obrocie prawnym legitymowaniu spadkobierców, o którym mowa w § 2353 i n. BGB, określane jest w niemieckim języku prawnym nazwą *Erbschein*. Przedwojenny polski przekład urzędowy BGB⁵¹ posługiwał się na jego określenie nazwą „poświadczenie dziedziczenia”, która była też używana w ówczesnej literaturze⁵². Większa różnorodność terminologiczna występuje w późniejszym okresie powojennym, w tym współcześnie, zapewne ze względu na zerwanie bezpośredniej więzi z przedwojennym językiem prawnym i prawniczym. W przekładzie Kodeksu cywilnego NRD M. Szachcińskiego z 1976 r. *Erbschein* określano nazwą „zaświadczenie spadkowe”⁵³. Z kolei A. Szpunar posługiwał się nazwą „sądowe poświadczenie nabycia spadku”⁵⁴. Współcześnie napotkając można takie nazwy, jak „potwierdzenie nabycia spadku”⁵⁵ czy „poświadcze-

⁵¹ Przekład urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości Departamentu Ziem Zachodnich opublikowany w Kodeksie cywilnym obowiązującym na Ziemach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (przekład urzędowy), Warszawa–Poznań 1923.

⁵² A. Ohanowicz, *Spadkowe prawo. Województwa zachodnie* (1939) [w:] Alfred Ohanowicz, *Wybór prac*, oprac. A. Gulczyński, Warszawa 2007 s. 504; tak też w przekładzie BGB Z. Lisowskiego, *Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, Poznań 1933, jak również w skrypcowym opracowaniu T. Pietrykowskiego, *Prawo cywilne. Część II*, Katowice 1938, s. 5 i n., a w powojennym piśmiennictwie J. Gwiazdomorski, *Stwierdzenie praw do spadku*, „Przegląd Notarialny” 1950/7–8, s. 57–120, oraz „Przegląd Notarialny” 1951/1–3, s. 156; F. Zoll odnosił się natomiast – ujmując rzecz bardziej opisowo – do „poświadczenia wydawanego dziedzicowi”, zob. F. Zoll, *Prawo cywilne opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. 4, *Prawo rodzinne i spadkowe*, Poznań 1933, s. 192.

⁵³ M. Szachciński [w:] *Prawo rodzinne i spadkowe europejskich państw socjalistycznych*, t. 2, red. E. Wierzbowski, W. Skierkowska, Warszawa 1976, s. 222; J. Kosik ([w:] *System prawa cywilnego*, t. 4, *Prawo spadkowe*, red. J.S. Piąkowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 293) w odniesieniu do regulacji wschodnioniemieckiej posługiwał się przedwojenną nazwą urzędową „poświadczenie dziedziczenia”.

⁵⁴ A. Szpunar, *O skutkach...*, s. 252.

⁵⁵ I. Kienzler, *Słownik prawniczo-handlowy niemiecko-polski*, Janki k. Warszawy 2000, s. 167.

nie nabycia spadku”⁵⁶, a także określanie omawianej instytucji jej polskim funkcjonalnym odpowiednikiem – jako „stwierdzenie nabycia spadku”⁵⁷. W niniejszej pracy stosowana będzie przedwojenna nazwa urzędowa „poświadczenie dziedziczenia”.

3.2. Podstawy prawne instytucji

Materialnoprawne regulacje poświadczenia dziedziczenia są obecnie zawarte w § 2353, 2361–2363, 2365 oraz 2366–2367 BGB. Trzon tych uregulowań pozostaje niezmieniony od czasu uchwalenia BGB⁵⁸. Proceduralnie poświadczenie dziedziczenia jest aktualnie uregulowane w FamFG⁵⁹, w szczególności przepisach § 352–355, gdzie przeniesione zostały zawarte wcześniej w § 2354–2359 BGB przepisy proceduralne. Obecnie z BGB wynika, w zakresie aspektów proceduralnych, jedynie wnioskowy charakter postępowania o wydanie poświadczenia oraz właściwość sądu spadku (§ 2353 BGB)⁶⁰.

⁵⁶ A. Bieranowski, *Dokumenty legitymacyjne w sprawach spadkowych z perspektywy komparatystycznej – uwagi na tle europejskiego poświadczenia spadkowego* [w:] *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, red. A. Wudarski, Warszawa 2016, s. 264.

⁵⁷ Tak E. Tuora-Schwiarskott, *Bürgerliches Gesetzbuch. Buch 5 Erbrecht. Niemiecki kodeks cywilny. Księga 5. Spadki*, Regensburg 2014, § 2353 i n. BGB, s. 180 i n.; podobnie W. Plesiński [w:] *Lexikon des polnischen Rechts*, red. K. Napierała, W. Plesiński, Warszawa 2013, s. 108, określający polskie stwierdzenia nabycia spadku nazwą *Erbschein*; V. Respondek uważał oba pojęcia za funkcjonalnie równoważne, ale – ze względu na konstrukcyjne różnice – polskie postanowienie określał raczej nazwą *Beschluss über die Feststellung des Erbschaftserwerbs*, zob. *Die Feststellung des Erbschaftserwerbs im polnischen Recht*, Düsseldorf 1967, s. 7.

⁵⁸ Co do inspiracji w toku prac kodyfikacyjnych nad BGB rozwiązaniami prawa pruskiego (*Erblegitimationsattest*, ALR I, Tit. 9, § 482 i n.) oraz obowiązującego w Meklemburgii – por. M.P. Hirsch, *Von der Erbbescheinigung des Preußischen Rechts zum Erbschein des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, Frankfurt nad Menem 2004, s. 101, oraz R. Lemke, *Der Erbschein im System der Gutgläubensvorschriften*, Getynga 1981, s. 14 i n.; na temat regulacji dzielnicowych obowiązujących przed wejściem w życie BGB por. I. Scheer, *Der Erbschein. Erteilung, Einziehung und Änderung*, Berlin 1988, s. 24 i n.

⁵⁹ Ustawa ta od 1.09.2009 r. zastąpiła wcześniejszą ustawę z 17.05.1898 r. o sprawach nieprocesowych (*Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* – FGG).

⁶⁰ Szerzej z zestawieniem przepisów wedle starego i nowego stanu prawnego H. Grziwotz [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 10. Erbrecht. §§ 1922–2385. §§ 27–35 BeurkG*, red. S. Kessal-Wulf, Monachium 2017, § 2353 BGB, nb 45 i n.

3.3. Zakres poświadczenia

3.3.1. Uwagi wstępne

Zgodnie z § 2353 BGB⁶¹ poświadczenie dziedziczenia zawiera potwierdzenie dziedziczenia przez określoną osobę, a jeśli jest ona współspadkobiercą, także udział w spadku przysługujący tej osobie.

Historyczny ustawodawca odrzucił koncepcję kompleksowego regulowania treści poświadczenia⁶². Za wystarczające uznano określenie jego funkcji, która determinuje treść poświadczenia⁶³. Funkcją tą jest wykazanie kompetencji spadkobiercy do rozporządzania w sposób umożliwiający wykonywanie prawa własności i umożliwiający oparcie się na poświadczeniu innym uczestnikom obrotu⁶⁴. Uwzględniając tę materialnoprawną funkcję, przyjęto od początku stosowania tej instytucji, że poświadczenie powinno zawierać oznaczenie osoby spadkodawcy w sposób wykluczający pomyłkę w zakresie jego tożsamości, a także datę otwarcia spadku i oznaczenie spadkobiercy z ewentualną informacją o jego śmierci między datą otwarcia spadku a datą wydawania poświadczenia⁶⁵. Poświadczeniu podlegają stosunki prawne, a nie okoliczności faktyczne⁶⁶.

3.3.2. Potwierdzenie statusu spadkobiercy

Poświadczenie zawiera jednoznaczne stwierdzenie, że legitymowane osoby są spadkobiercami, a nie jedynie, że zostały powołane do dziedzicze-

⁶¹ Przedwojenny przekład urzędowy przepisu o treści niezmienionej od uchwalenia BGB: „Sąd spadkowy winien wydać spadkobiercy na jego wniosek poświadczenie jego prawa dziedziczenia, a jeżeli powołany on jest tylko do części spadku, poświadczenie, jak wielką jest jego część spadkowa (poświadczenie dziedziczenia)”.

⁶² B. Mugdan, *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich. Band 5. Erbrecht*, Darmstadt 1979 (przedruk oryginału wydanego w Berlinie w 1899 r.), s. 302 z powołaniem materiałów z procesu kodyfikacyjnego (Motive, t. 5, s. 565).

⁶³ E. Riesner, *Der Erbschein und seine rechtliche Bedeutung*, Greifswald 1929, s. 20; H. Bender, *Der Erbschein, sein Begriff, seine Voraussetzungen und seine Wirkungen*, Düsseldorf 1928, s. 2; podobnie współcześnie H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 22.

⁶⁴ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 22; M.P. Hirsch, *Von der Erbscheineinigung...*, s. 122.

⁶⁵ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 2.

⁶⁶ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 1.

nia czy przyjęły spadek⁶⁷. Uwzględnieniu podlega stan prawny w zakresie dziedziczenia występujący na skutek otwarcia spadku i na chwilę otwarcia spadku⁶⁸. Nie uwzględnia się zmian następujących po otwarciu spadku, o ile nie wywołują one (jak odrzucenie spadku, uznanie za niegodnego) skutków *ex tunc*⁶⁹. Bez znaczenia są zatem zbycie spadku⁷⁰, działy spadku czy zmiana osobowa składu spadkobierców w wyniku tzw. *Abschichtung*⁷¹, tj. przeniesienia udziału w spadku na rzecz współspadkobiercy. Poświadczenie może zawierać tzw. piętrowe poświadczenie dziedziczenia, to jest stwierdzenie dziedziczenia w kilku powiązanych ze sobą sprawach spadkowych (tzw. *Sammelerbschein*)⁷².

Odrzuca się zasadniczo ujawnienie w poświadczeniu podstawy powołania⁷³, wskazując, że nie ma ona znaczenia dla pozycji prawnej spadkobiercy, a może być w określonych wypadkach trudna do precyzyjnego określenia⁷⁴. Wyjątek dopuszcza się w sytuacji, gdy spadkobierca powołany jest jednocześnie z kilku podstaw i ujawnienie tej okoliczności ma znaczenie materialnoprawne⁷⁵.

Treść przytoczonego § 2353 BGB wskazuje, że poświadczenie powinno wskazywać udział w spadku legitymowanego spadkobiercy. Jest on uzna-

⁶⁷ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 42.

⁶⁸ S. Herzog [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 5. Erbrecht. §§ 2346–2385 (Erbverzicht, Erbschein, Erbschafts-kauf)*, red. Ch. Baldus, Berlin 2016, uwagi wstępne do § 2353–2370, nb 17.

⁶⁹ Część piśmiennictwa przyjmuje jednak, że ograniczenia legitymowanego spadkobiercy, które odpadły między otwarciem spadku a wydaniem poświadczenia dziedziczenia, nie podlegają uwzględnieniu z powodu ekonomii procesowej i pewności obrotu, gdyż w przeciwnym wypadku do obrotu prawnego trafiłoby poświadczenie od początku nieprawidłowe, co wiązałoby się z koniecznością wszczęcia postępowania o jego uchylenie – por. H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht*, Monachium 2016, nb 613.

⁷⁰ Tak postanowienie Sądu Rzeszy z 11.10.1906 r., IV 286/06, „Sammlung der Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen”, t. 64, s. 173–178; H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 3.

⁷¹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 37.

⁷² L. Kroiß [w:] *NomosKommentar BGB Erbrecht. Band 5: §§ 1922–2385*, red. L. Kroiß, Ch. Ann, J. Mayer, Baden-Baden 2018, § 2353 BGB, nb 118.

⁷³ L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 5.

⁷⁴ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 25.

⁷⁵ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 25; H.L. Graf, *Nachlassrecht. Erbfolge, Testament, Erbvertrag, Pflichtteilsrecht, Rechtspflege in Nachlasssachen, Nachlassinsolvenz, Nachlassverfahren sowie Erbschaftsteuer*, Monachium 2014, nb 4.274.

wany za zasadniczo obligatoryjny składnik poświadczenia⁷⁶. Ustawodawca dopuścił jednak wyjątkowo, rozstrzygając wcześniejsze kontrowersje w tym zakresie, wydanie poświadczenia dziedziczenia legitymującego wszystkich spadkobierców bez uwzględnienia wysokości ich udziałów w spadku (§ 352a ust. 2 zdanie drugie FamFG). Jest to możliwe w sytuacji, w której nie zachodzą wątpliwości, kto dziedziczy, ale wątpliwość może budzić wysokość udziałów poszczególnych spadkobierców. Jest to rozwiązanie możliwe do zastosowania z uwagi na okoliczność, że wspólność majątku spadkowego ma w prawie niemieckim, do czasu działu spadku, charakter wspólności łącznej (§ 2032 ust. 1 BGB). Ogół spadkobierców wylegitymowanych poświadczeniem dziedziczenia, nieuwzględniającym ich udziałów w spadku, może tym samym zbyć składnik majątku spadkowego objęty współwłasnością łączną.

W wypadku znanego prawu niemieckiemu podstawienia powierniczego (§ 2100 i n. BGB) poświadczenie dziedziczenia wydawane jest w pierwszej kolejności na rzecz spadkobiercy wstępnego (*Vorerbe*), przy czym uwzględnia się powierniczy charakter nabycia jako ograniczenie tego spadkobiercy⁷⁷. Celem zasadniczym nie jest na tym etapie wykazanie ekspektatywy spadkobiercy następczego (*Nacherbe*), choć ta podlega też ujawnieniu w księdze wieczystej. Podstawienie powiernicze uwzględniane jest jedynie jako ograniczenie legitymowanego spadkobiercy wstępnego i głównie z tego względu zawiera się w poświadczeniu informację, po spełnieniu jakich przesłanek dochodzi do nabycia spadku przez spadkobiercę następczego⁷⁸. Po nabyciu spadku przez spadkobiercę następczego poświadczenie wydane pierwotnie podlega uchynieniu i następuje wylegitymowanie spadkobiercy następczego, który spadek nabył w międzyczasie⁷⁹.

W poświadczeniu podlega ujawnieniu statut spadkowy, przynajmniej jeśli prawem właściwym w danej sprawie spadkowej jest w całości lub części prawo obce⁸⁰. W języku prawniczym wykształciło się w związku z tym rozróżnienie między poświadczeniem legitymującym spadkobiercę dziedzicz-

⁷⁶ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 23; I. Scheer, *Der Erbschein...*, s. 32.

⁷⁷ W piśmiennictwie polskim na ten temat A. Bieranowski, *Dokumenty...*, s. 266.

⁷⁸ I. Scheer, *Der Erbschein...*, s. 35.

⁷⁹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 24.

⁸⁰ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 26.

cego zgodnie z prawem niemieckim (*Eigenrechtserbschein*) a dziedziczącego zgodnie z prawem obcym (*Fremdrechtserbschein*). Przy rozszczępieniu statutu (np. na skutek działania odesłania albo norm kolizyjnych umów bilateralnych poddających dziedziczenie majątku ruchomego i nieruchomego innym porządkom prawnym) w poświadczeniu ujmuje się poszczególne masy majątkowe podlegające różnym porządkom prawnym (tzw. *gemischter Erbschein*, *Doppelerbschein*, *Mehrfacherbschein*⁸¹).

3.3.3. Ograniczenia legitymowanego spadkobiercy

W treści poświadczenia uwzględnia się także konstrukcyjne ograniczenia legitymowanego spadkobiercy wpływające na jego uprawnienie do rozporządzania majątkiem spadkowym. Przy właściwości prawa niemieckiego jako ograniczenia wskazywane są ustanowienie wykonawcy testamentu (§ 352b ust. 2 FamFG) lub podstawienie powiernicze (§ 352b ust. 1 FamFG)⁸². Uwzględnieniu podlegać mogą jednak ewentualnie także zbliżone ograniczenia wynikające ze szczególnych reżimów dziedziczenia gospodarstw rolnych lub z obcego statutu spadkowego⁸³.

Rozstrzygający jest przy tym stan na chwilę otwarcia spadku⁸⁴. Uwzględnieniu podlegają jedynie ograniczenia wiążące spadkobiercę ze skutkiem rzeczowym. Bez znaczenia są natomiast ograniczenia o charakterze zobowiązaniowym, takie jak zapisy damnacyjne, roszczenia zachowkowe, roszczenia wynikające z zapisu ponaddziałowego, polecenia czy rozrządzenia działowe o skutkach zobowiązaniowych⁸⁵.

⁸¹ S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, uwagi wstępne do § 2353–2370, nb 74.

⁸² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 44; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, uwagi wstępne do § 2353–2370, nb 17; I. Scheer (*Der Erbschein...*, s. 37) zauważa, że ustanowienia wykonawcy testamentu nie uwzględnia się jako ograniczenia, jeśli wyjątkowo kompetencje wykonawcy testamentu zostały przez testatora ukształtowane w sposób sprawiający, że nie ograniczają one kompetencji spadkobiercy.

⁸³ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 35; L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 5.

⁸⁴ H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht*, Monachium 2001, s. 1026.

⁸⁵ H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1025; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 22.

Wzmianka o powierniczym charakterze nabycia przez legitymowanego spadkobiercę wstępnego w wypadku podstawienia powierniczego nie służy, jak wspomniano, legitymowaniu spadkobiercy następczego. Uwzględnia się ją jako ograniczenie legitymowanego spadkobiercy wstępnego celem zapobieżenia sytuacji, w której osoby trzecie nabędą składniki majątku wspólnego na podstawie regulacji chroniących ich dobrą wiarę i powierniczy charakter nabycia nie zostanie uwzględniony. Wzmianka o ograniczeniu wynikającym z podstawienia powierniczego nie musi tym samym zawierać danych spadkobiercy następczego, ale powinna zawierać warunki nabycia spadku przez owego spadkobiercę (śmierć spadkobiercy wstępnego, wskazanie terminu)⁸⁶.

Analogicznie jest w wypadku ujawnienia – jako ograniczenia spadkobiercy – powołania wykonawcy testamentu. Także w takim wypadku nie podaje się danych osoby pełniącej funkcję wykonawcy⁸⁷. Legitymowaniu wykonawcy testamentu służy bowiem odrębne zaświadczenie dla wykonawcy testamentu (§ 2368 BGB). Dla zawarcia omawianej wzmianki nie jest dlatego wymagane przyjęcie funkcji wykonawcy przez osobę wskazaną przez testatora⁸⁸. W razie odpadnięcia wskazanego ograniczenia (np. wygaśnięcia funkcji wykonawcy testamentu) wydane spadkobiercy poświadczenie dziedziczenia podlega zmianie⁸⁹.

3.3.4. Częściowe poświadczenie dziedziczenia

Już brzmienie § 2353 BGB nie wskazuje na konieczność wylegitymowania każdorazowo wszystkich spadkobierców. Także praktyka stosowania instytucji rozwinęła się w kierunku wydawania częściowych poświadczeń dziedziczenia. Poświadczenie legitymujące wyłącznego spadkobiercę, nabywającego spadek w całości, określane jest nazwą *Alleinerbschein*. Poświadczenie legitymujące ogół dziedziczących spadkobierców nazywane jest wspólnym poświadczeniem dziedziczenia (*gemeinschaftlicher Erbschein*). Odróżnia się od niego częściowe poświadczenie dziedziczenia (*Teilerbschein*), które ogra-

⁸⁶ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 8.

⁸⁷ I. Scheer, *Der Erbschein...*, s. 37; H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1026 (brak takiej konieczności).

⁸⁸ L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 33.

⁸⁹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 39.

niczone jest do udziału w spadku określonego spadkobiercy (określonych spadkobierców). Powszechnie przyjmuje się także dopuszczalność wydawania tzw. *Mindestteilerbschein*, w którym wskazywany jest minimalny udział legitymowanego spadkobiercy⁹⁰.

Od poświadczenia ograniczonego podmiotowo odróżnić należy poświadczenie, którego zakres ograniczony jest terytorialnie (*gegenständlich beschränkter Erbschein*). W odróżnieniu od poświadczeń o zakresie obejmującym w założeniu cały spadek – w tym położony za granicą (tzw. *Welterbschein*⁹¹) – skutki takiego poświadczenia ograniczone są do terenu Republiki Federalnej Niemiec. W okresie, w którym przed rozpoczęciem stosowania rozporządzenia spadkowego niemieckie prawo krajowe wiązało jurysdykcję krajową w sprawach spadkowych zasadniczo z zastosowaniem prawa niemieckiego (tzw. *Gleichlaufgrundsatz*), poświadczenia takie wydawane były z zastosowaniem prawa obcego w odniesieniu do majątku położonego wyłącznie na terenie Niemiec, tj. z uwzględnieniem ograniczonego zakresu jurysdykcji (§ 2369 BGB w brzmieniu obowiązującym do 16.08.2015 r. – uchylony). Aktualnie możliwość ograniczenia terytorialnego skutków poświadczenia na wnioski do terenu Niemiec przewidziana jest w § 352c FamFG. Nie dopuszczalne jest natomiast ograniczenie przedmiotowe do określonych składników majątkowych⁹².

⁹⁰ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 87; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2353 BGB, nb 439. Dopuszczalność wydawania poświadczeń częściowych, w szczególności *Mindestteilerbschein*, może budzić konsternację – zwłaszcza gdy wziąć pod uwagę łączny charakter wspólności majątku spadkowego (§ 2032 ust. 1 BGB), a praktyczna przydatność tej konstrukcji może wydawać się znikoma. Należy jednak wskazać, że spadkobiercy, którym przypadają pozostałe udziały w spadku, nieobjęte poświadczeniem, są zazwyczaj w praktyce obrotu reprezentowani przez kuratora spadku (§ 1960 BGB). Poświadczenie umożliwia też uzyskanie przez spadkobierców wypłaty przynajmniej części należnych im środków wchodzących do spadku (z rachunku bankowego spadkodawcy, depozytu sądowego itd.), w sytuacji gdy kompleksowe poświadczenie dziedziczenia nie jest w warunkach danej sprawy możliwe albo związane byłoby z nieproporcjonalnymi kosztami.

⁹¹ S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, uwagi wstępne do § 2353–2370, nb 76.

⁹² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 40.

3.4. Skutki wydania poświadczenia dziedziczenia

Skutki wydania poświadczenia dziedziczenia uregulowane są w § 2365–2367 BGB. Składają się na nie zarówno wynikające z poświadczenia domniemania prawidłowości poświadczenia (§ 2365 BGB), jak i uregulowania odnoszące się do ochrony dobrej wiary osób trzecich (§ 2366 i § 2367 BGB). Bywają one określane łącznie, zapożyczoną z prawa rejestrowego, nazwą *Publizitätswirkungen*⁹³, która odnosi się do szeroko pojętych skutków legitymacyjnych związanych z potwierdzeniem określonego stanu prawnego i upublicznieniem tego faktu.

Skutki te są ściśle powiązane z funkcjonowaniem w obrocie prawnym poświadczenia, a dokładniej rzecz ujmując – jego odpisów (*Ausfertigung*). Poświadczenie dziedziczenia wprowadzane jest do obrotu prawnego i zaczyna wywoływać skutki prawne przez jego doręczenie wnioskodawcy lub osobie przez niego wskazanej (§ 2353 BGB, § 352 FamFG)⁹⁴. Utrzymują się one do czasu wycofania poświadczenia z obrotu (*Einziehung*, § 2361 BGB) albo przeprowadzenia procedury uznania utraty jego mocy (*Kraftloserklärung*, § 353 ust. 1 FamFG). Nawet największe uchybienia proceduralne nie mają wpływu na skutki poświadczenia, które znajduje się w obrocie prawnym⁹⁵.

3.4.1. Domniemania wynikające z poświadczenia dziedziczenia

Domniemanie prawidłowości wynikające z § 2365 BGB⁹⁶ odnosi się do przysługiwania wylegitymowanej osobie przymiotu spadkobiercy (tzw. *positive Vermutungswirkung*) i braku innych niż ujawnione ograniczeń wylegitymowanego spadkobiercy (tzw. *negative Vermutungswirkung*).

⁹³ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 3.

⁹⁴ J. Müller-Lukoschek, *Die neue EU-Erbrechtsverordnung*, Bonn 2015, § 2, nb 365, s. 162. Wystarczające jest przy tym włączenie poświadczenia dziedziczenia do obrotu prawnego nie przez wydanie wnioskodawcy, ale przekazanie np. do akt organu wieczystoksięgowego czy opiekuńczego.

⁹⁵ K. Muscheler, *Universalsukzession und Vonselbsterwerb*, Tybinga 2002, nb 3337, s. 1730.

⁹⁶ Przedwojenny przekład urzędowy przepisu o treści niezmienionej od uchwalenia BGB: „Domniemywa się, że temu, kto w poświadczeniu dziedziczenia wymieniony jest jako spadkobierca, przysługuje podane w poświadczeniu prawo dziedziczenia i że nie ograniczono go innymi rozporządzeniami prócz temi, które podano”.

Domniemanie może działać zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść wylegitymowanego spadkobiercy⁹⁷. Uznaje się je za domniemanie prawne⁹⁸. W związku z założeniem, że poświadczenie nie zmienia stanu materialnoprawnego w zakresie dziedziczenia⁹⁹, ma ono charakter wzruszalny¹⁰⁰ i może być obalone innymi środkami dowodowymi. Poświadczenie stanowi w związku z tym jedynie ułatwienie dowodowe dla spadkobiercy¹⁰¹, prowadzące do odwrócenia ciężaru dowodu¹⁰².

W zakresie przysługiwania statusu spadkobiercy poświadczenie dziedziczenia nie jest wyłącznym środkiem dowodowym (*kein Beweismonopol*)¹⁰³. Spadkobierca nie jest zobowiązany do jego uzyskania dla wykazania swoich kompetencji¹⁰⁴. Domniemanie rozciąga się na przysługiwanie poszczególnym spadkobiercom udziałów w wykazanej wysokości¹⁰⁵. Pośrednio rozciąga się także na uchylenie ewentualnej kurateli spadku (§ 1960 BGB), gdyż spadkobierca nie jest już nieznanym, co jest przesłanką wszczęcia i prowadzenia postępowania o zabezpieczenie spadku, w tym w drodze kurateli spadku¹⁰⁶.

⁹⁷ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 27; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3339, s. 1731; H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1032; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 616.

⁹⁸ E. Zendig, *Die Widerlegung der Rechtsvermutungen, insbesondere der aus dem Grundbuch, dem Erbschein und dem Testamentsvollstreckerzeugnis*, Wrocław 1919, s. 11; M.P. Hirsch, *Von der Erbbscheinigung...*, s. 157; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 6; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3340, s. 1732; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 616. Natomiast L. Kroiß ([w:] *NomosKommentar...*, § 2365 BGB, nb 1) posługuje się w jego kontekście pojęciem fikcji prawidłowości (*Richtigkeitsfiktion*).

⁹⁹ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 27; M.P. Hirsch, *Von der Erbbscheinigung...*, s. 156; A. Cohn, *Begriff und Rechtswirkungen des Erbscheins*, Emsdetten 1933, s. 9.

¹⁰⁰ M.P. Hirsch, *Von der Erbbscheinigung...*, s. 157; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 616.

¹⁰¹ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 70; I. Scheer, *Der Erbschein...*, s. 47; W. Zimmermann, *Erbschein – Erbscheinsverfahren – Europäisches Nachlasszeugnis*, Berlin 2016, nb 43, s. 50.

¹⁰² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 1; W. Krug [w:] *Das erbrechtliche Mandat*, red. W. Krug, Walter, K.-L. Kerscher, T.S. Spanke, Bonn 2007, § 25, nb 21, s. 861; K. Dorth, *Das Verhältnis...*, s. 47.

¹⁰³ Tak w wyroku Sądu Rzeszy z 19.09.1900 r., V 122/00, „Juristische Wochenschrift” 1900, s. 729 i późniejszym orzecznictwie (cyt. za M.P. Hirsch, *Von der Erbbscheinigung...*, s. 159). Współcześnie H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 4.

¹⁰⁴ L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2365 BGB, nb 1; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2365 BGB, nb 6.

¹⁰⁵ S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2365 BGB, nb 16; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3335, s. 1729.

¹⁰⁶ Postanowienie Bawarskiego Wyższego Sądu Krajowego z 16.07.2002 r., IZ BR 84/02, FamRZ 2003, s. 561.

Domniemanie pozytywne nie obejmuje ewentualnie podanej w poświadczeniu podstawy powołania¹⁰⁷. Nie rozciąga się także na okoliczności faktyczne leżące u podstaw dokonanego poświadczenia, stanowiące jedynie kwestie wstępne (istnienie i ważność rozrządzenia na wypadek śmierci czy stosunki pokrewieństwa)¹⁰⁸. Podobnie nie dotyczy opisu tożsamości legitymowanych osób (data urodzenia, nazwisko rodowe)^{109, 110}.

Domniemanie dotyczy, jak wspomniano, nie tylko statusu spadkobiercy, ale też braku innych niż wynikające z poświadczenia ograniczeń¹¹¹, co do których przyjmuje się założenie ich wyczerpującego wskazania (*Vollständigkeitsvermutung*)¹¹². Oczywiście dotyczy ono tylko tego rodzaju ograniczeń, które podlegają uwzględnieniu (głównie podstawienia powierniczego i wykonawcy testamentu), a nie np. ograniczeń wynikających z aktów publicznoprawnych, czynności prawnych czy zobowiązań niepodlegających ujawnieniu w treści poświadczenia¹¹³.

¹⁰⁷ W. Krug [w:] *Das erbrechtliche...*, § 25, nb 22, s. 861; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 11; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2365 BGB, nb 14; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3340, s. 1732.

¹⁰⁸ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 17; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2365 BGB, nb 20.

¹⁰⁹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 18.

¹¹⁰ Stwierdzenie to ma daleko idące skutki praktyczne w polsko-niemieckim obrocie prawnym ze względu na bardzo rozpowszechnione odrębne brzmienie imion i nazwisk tej samej osoby w polskim i niemieckim obszarze prawnym. Niemieckie poświadczenie dziedziczenia stwierdza zatem, że wskazana osoba (jakkolwiek odmiennie nie brzmiałoby jej imię i nazwisko w polskim obszarze prawnym) jest spadkobiercą innej wskazanej osoby (jakkolwiek odmiennie nie brzmiałoby jej imię i nazwisko w polskim obszarze prawnym). W połączeniu z odpisami aktów stanu cywilnego wykazującymi odmiennie brzmienie imienia lub nazwiska danej osoby w polskim obszarze prawnym (np. polskim aktem urodzenia spadkodawcy zmarłego na terenie Republiki Federalnej Niemiec) skutki legitymacyjne wynikające z niemieckiego poświadczenia dziedziczenia przenoszone są na polski obszar prawny, mimo różnic w brzmieniu danych osobowych spadkodawcy lub spadkobiercy. Co do tego samego problemu przy użyciu EPS por. dalej rozdział V, pkt 2.3. Co do rozróżnienia między domniemaniem przysługiwania statusu spadkobiercy wynikającym z poświadczenia dziedziczenia a ustaleniem tożsamości (brzmienia imienia) osoby wskazanej jako spadkobierca w odniesieniu do poświadczenia dziedziczenia wydanego 2.08.1946 r. przez sąd polski na gruncie BGB por. wyrok SN z 10.08.2017 r., II CSK 768/16, LEX nr 2427133.

¹¹¹ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 32; A. Cohn, *Begriff...*, s. 2; L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 8.

¹¹² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 13.

¹¹³ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 14; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3341, s. 1732; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 613.

Sporne natomiast było już w historycznej literaturze, czy uwzględnienie ograniczenia spadkobiercy rozciąga domniemanie na istnienie takiego ograniczenia¹¹⁴. Współcześnie dominuje pogląd sprzeciwiający się rozciąganiu zakresu domniemanie na istnienie wskazanych ograniczeń legitymowanego spadkobiercy¹¹⁵. Co do istnienia wykonawcy testamentu źródłem domniemanie powołania wykonawcy jest bowiem odrębne zaświadczenie dla wykonawcy testamentu (§ 2368 BGB). Przy podstawieniu powierniczym brak jest również domniemanie, że nie nastąpiło w międzyczasie przejście spadku ze spadkobiercy wstępnego na końcowego¹¹⁶.

3.4.2. Ochrona dobrej wiary wynikająca z poświadczenia dziedziczenia

Zgodnie z § 2366 BGB, jeżeli ktoś w drodze czynności prawnej nabywa od osoby uznanej w poświadczeniu dziedziczenia za spadkobiercę przedmiot spadkowy, prawo do takiego przedmiotu lub zostaje zwolniony z prawa należącego do spadku, to treść poświadczenia dziedziczenia – w zakresie, w jakim domniemanie wynikające z § 2365 wystarcza dla uznania tej treści za prawidłową – działa na jego korzyść, chyba że osoba taka wie o nieprawidłowości lub wie, że sąd spadku zażądał zwrotu poświadczenia dziedziczenia ze względu na jego nieprawidłowość¹¹⁷. W § 2367 BGB przewidziano natomiast odpowiednie zastosowanie tej regulacji także w wypadku spełnienia na rzecz wylegitymowanego spadkobiercy świadczenia na podstawie prawa należącego do spadku oraz dokonania przez osobę wylegitymowaną innego niż wymienione § 2366 BGB rozporządzenia (*Verfügung*) prawem¹¹⁸.

¹¹⁴ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 32; przecząco A. Cohn, *Begriff...*, s. 3.

¹¹⁵ L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 11; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2353 BGB, nb 15; H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1032; obszernie krytycznie analizuje go K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3342, s. 1733 i n..

¹¹⁶ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2365 BGB, nb 12.

¹¹⁷ Przekład własny treści przepisu. Przedwojenny przekład urzędowy przepisu o treści niezmięnionej od uchwalenia BGB: „Jeżeli kto na zasadzie czynności prawnej nabędzie od tego, kto w poświadczeniu dziedziczenia wymieniony jest jako spadkobierca, przedmiot spadkowy lub prawo na takim przedmiocie albo też zwolnienie od prawa, do spadku należącego, natenczas w granicach domniemanie z § 2365 uważa się na jego korzyść treść poświadczenia dziedziczenia za prawdziwą, chyba że tenże wie, iż ta treść nie jest zgodną z prawdą lub ma wiadomość o tem, że sąd spadkowy zażądał zwrotu poświadczenia dziedziczenia z powodu jego niezgodności z prawdą”.

¹¹⁸ Przedwojenny przekład urzędowy przepisu o treści niezmięnionej od uchwalenia BGB: „Przepisy § 2366 stosują się odpowiednio w tych wypadkach, gdy ten, kto w poświadczeniu dzie-

Tytuł § 2366 BGB, który od 1.01.2002 r. ma charakter urzędowy, brzmi: rękojmią wiary publicznej poświadczenia dziedziczenia (*öffentlicher Glaube des Erbscheins*). Od samego początku podkreśla się konstrukcyjne pokrewieństwo ochrony dobrej wiary wynikającej z poświadczenia dziedziczenia z rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych (§ 892 i 893 BGB) i posłużenie się przez historycznego ustawodawcę tą ostatnią konstrukcją jako wzorem¹¹⁹.

W przeważającej ocenie konstrukcja opiera się na fikcji prawnej, że stan prawny wykazywany przez poświadczenie dziedziczenia faktycznie nastąpił¹²⁰, to jest, że osoba wylegitymowana jest spadkobiercą i nie podlega innym niż ujęte w poświadczeniu ograniczeniom. Ochrona działa w sposób absolutny względem wszystkich uczestników obrotu i bez względu na ich wolę¹²¹. Fikcja działa tylko na rzecz osób trzecich, a nie przeciwko nim¹²², co nie oznacza jednak, że osobie trzeciej przysługuje prawo wyboru między działaniem skutków ochrony a ich niedziałaniem¹²³.

Poświadczenie musi być wydane w chwili czynności, choć jego odpis nie musi zostać okazany¹²⁴. Uzasadniane jest to tym, że ustawa mówi wyłącznie o wskazaniu w poświadczeniu działającej osoby jako spadkobiercy („in dem

dziedziczenia wymieniony jest jako spadkobierca, otrzymał jakie świadczenie na podstawie prawa, do spadku należącego, albo gdy między nim a kim drugim, przedsięwzięta została względem takiego prawa czynność prawna, nie podpadająca pod przepis § 2366, a zawierająca rozporządzenie tem prawem”.

¹¹⁹ A. Ohanowicz, *Spadkowe...*, s. 505; M.P. Hirsch, *Von der Erbscheinung...*, s. 169; A. Cohn, *Begriff...*, s. 2 i 9; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2362 BGB, nb 3; H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht. Ein Studienbuch*, Monachium 1980, s. 233; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3281, s. 1702; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 616.

¹²⁰ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 2; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2366 BGB, nb 2; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3346, s. 1740; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618; W. Zimmermann, *Erbschein...*, nb 755, s. 383 (wskazujący na posłużenie się w § 2366 BGB sformułowaniu *gilt als richtig*); co do dogmatycznej krytyki takiego założenia por. J. Hager, *Verkehrsschutz durch redlichen Erwerb*, Monachium 1990, s. 444 i n., który przyjmuje, że § 2366 BGB zapewnia przypisywalność czynności osobie rzeczywiście uprawnionej, a nie tworzy fikcji, że działa rzeczywiście uprawniony. Zdaniem tego autora poświadczenie dziedziczenia kompensuje nieistniejące uprawnienie do dokonania czynności (s. 447).

¹²¹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 2; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3347, s. 1741.

¹²² W. Zimmermann, *Erbschein...*, nb 771, s. 389; H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1032.

¹²³ K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3368, s. 1749.

¹²⁴ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 77; A. Cohn, *Begriff...*, s. 10; H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 236; L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 15; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3350, s. 1742.

Erbschein als Erbe bezeichnet")¹²⁵. Poświadczenie dziedziczenia, podobnie jak księga wieczysta, przyznaje tym samym abstrakcyjną ochronę dobrej wiary (*abstrakter Gutgläubenschutz*)¹²⁶. Ochronę prawną uznaje się bowiem za uzasadnioną nie ze względu na okazanie samego poświadczenia i zaufanie osoby trzeciej do jego treści, ale ze względu na przeprowadzone przez sąd spadku postępowanie zmierzającego do ustalenia i poświadczenia prawdy materialnej¹²⁷.

Trzeba jednocześnie wspomnieć o poglądzie mniejszościowym, który dokonuje pewnej korekty abstrakcyjnego charakteru ochrony dobrej wiary, wiążąc taką ochronę ze świadomością osoby trzeciej, że przedmiot nabycia jest przedmiot spadkowy¹²⁸. W takim ujęciu ochrona dotyczy przekonania o przysługiwaniu statusu spadkobiercy¹²⁹. Jeśli osoba trzecia nie łączy uprawnienia do dokonania czynności ze statusem spadkobiercy, przysługuje jej ewentualnie jedynie ochrona wynikająca z przepisów ogólnych¹³⁰. Takie subiektywne ujęcie przesłanki nabycia przedmiotu spadkowego bywa poddawane krytyce ze wskazaniem, że ustawa mówi o nabyciu przedmiotu spadkowego, a nie nabyciu określonego prawa jako przedmiotu spadkowego¹³¹. Autorzy wykazujący większą gotowość do uwzględniania przy ocenie zachodzenia omawianej przesłanki również płaszczyzny subiektywnej, uznają częściowo za wystarczającą pośrednią świadomość pochodzenia przedmiotu ze spadku (*Mitbewusstsein*), zwłaszcza jeśli do nabycia dochodzi po upływie dłuższego czasu od otwarcia spadku¹³². Pogląd większościowy głosi jednak, że nie jest niezbędna świadomość osoby trzeciej, że osoba dokonująca czynności działa jako spadkobierca¹³³.

¹²⁵ W. Zimmermann, *Erbschein...*, nb 743, s. 377.

¹²⁶ A. Cohn, *Begriff...*, s. 10, z powołaniem na materiały z procesu legislacyjnego (Motywy, t. 5, s. 569 i n.); współcześnie tak też L. Kroiß [w:] *NomosKommentar...*, § 2353 BGB, nb 14; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 25; J. Hager, *Verkehrsschutz...*, s. 450; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2365 BGB, nb 5.

¹²⁷ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 33; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3283, s. 1704.

¹²⁸ Por. J. Hager, *Verkehrsschutz...*, s. 443 i wskazana tam literatura.

¹²⁹ Tak przykładowo H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹³⁰ Por. R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 40. Krytycznie J. Hager, *Verkehrsschutz...*, s. 445 i n.

¹³¹ K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3364, s. 1748.

¹³² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 24.

¹³³ A. Cohn, *Begriff...*, s. 10; J. Hager, *Verkehrsschutz...*, s. 450; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2366 BGB, nb 5.

Ochrona dotyczy składników majątku spadkowego, a nie zbycia udziału w spadku¹³⁴. Obejmuje ona również czynności dokonywane przez następców prawnych wylegitymowanego spadkobiercy¹³⁵. Rozciąga się także na składniki nabyte w drodze surogacji w zamian za pierwotne składniki spadku¹³⁶. Przedmiotem ochrony jest przymiot spadkobiercy, a nie przynależność przedmiotu do majątku spadkowego¹³⁷. Nie jest też chronione przekonanie o uprawnieniu spadkobierców do rozporządzenia określonym prawem¹³⁸.

Istotną przesłanką ochrony jest dokonanie czynności w obrocie prawnym (*Verkehrsgeschäft*). Wykluczone są zatem zarówno czynności na wypadek śmierci, jak i czynności dokonywane między spadkobiercami, zwłaszcza o charakterze działowym¹³⁹. Z ochrony nie korzysta ani nabycie z mocy prawa¹⁴⁰, ani w drodze czynności procesowych lub orzeczeń sądowych¹⁴¹, ani w drodze innych aktów władczych¹⁴². Bez znaczenia jest natomiast, czy czynność ma charakter jednostronny czy umowny¹⁴³, a także jej odpłatny charakter¹⁴⁴. Brak jest także wyłączenia dla rzeczy skradzionych czy utraczonych, wynikającego w innym kontekście z § 935 BGB¹⁴⁵.

Objęte ochroną są jednak ściśle określone rodzaje czynności: rozporządzenia składnikami majątku spadkowego w drodze czynności prawnych ze skut-

¹³⁴ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 38; A. Cohn, *Begriff...*, s. 13 i n.; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 15 (nie dotyczy zbycia udziału w spadku po spadkodawcy, po którym wydano poświadczenie, ale może dotyczyć zbycia udziału w innym spadku nabytym przez takiego spadkodawcę).

¹³⁵ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 2.

¹³⁶ A. Cohn, *Begriff...*, s. 13; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 12; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3360, s. 1744.

¹³⁷ H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 68; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 3.

¹³⁸ H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 233.

¹³⁹ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 11; W. Zimmermann, *Erbschein...*, nb 765, s. 388; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹⁴⁰ E. Riesner, *Der Erbschein...*, s. 36; H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 77; A. Cohn, *Begriff...*, s. 10; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3358, s. 1745.

¹⁴¹ A. Cohn, *Begriff...*, s. 11; H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 235; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3365, s. 1748 i n.

¹⁴² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 10; H. Brox, W.-D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹⁴³ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 9.

¹⁴⁴ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 78; E. Riesner, *Der Erbschein...*, s. 37.

¹⁴⁵ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 79.

kiem rzeczowym (§ 2366 BGB), a także świadczenia na rzecz wylegitymowanego spadkobiercy oraz inne rozporządzenia (§ 2367 BGB).

Praktycznie niekwestionowane jest ograniczenie zakresu stosowania § 2366 BGB do czynności wywierających skutek rzeczowy. Wskazuje się, że wynika to z przesłanki konieczności nabycia (*Erwirbt jemand*) prawa przez osobę trzecią¹⁴⁶, co stanowi założenie konstrukcyjne przyjęte na wczesnym etapie prac legislacyjnych nad BGB¹⁴⁷. W rezultacie nie są objęte zakresem ochrony czynności czysto zobowiązujące, a także czynności zobowiązujące niewykonane jeszcze prawnorzeczowo¹⁴⁸. Rzeczywisty spadkobierca nie jest obciążony zobowiązaniami zaciągniętymi przez osobę wylegitymowaną poświadczeniem dziedziczenia, które nie wywarły skutku prawnorzeczowego¹⁴⁹. Ochroną nie są objęte np. wydzierżawienie lub wynajęcie nieruchomości spadkowej¹⁵⁰.

Za inne rozporządzenia, na które ochrona rozciągana jest zgodnie z § 2367 BGB, uznaje się czynności jednostronne ze skutkiem rzeczowym¹⁵¹, przykładowo czynności prawnokształtujące takie jak wypowiedzenie umowy, postawienie długu w stan wymagalności, potrącenie, wezwanie do spełnienia świadczenia, odroczenie płatności¹⁵², zgody na dokonywanie czynności przez pełnomocnika działającego bez pełnomocnictwa¹⁵³ czy oświadczenia dotyczące pierwszeństwa hipoteki oraz oświadczenia dotyczące wzmianek o wnioskach wieczystoksięgowych¹⁵⁴. Rozszerzenie ochrony w § 2367 BGB oparte jest co prawda, jak się przyjmuje, na klauzuli generalnej „innego roz-

¹⁴⁶ A. Cohn, *Begriff...*, s. 14.

¹⁴⁷ Przyjęte już na etapie projektu legislacyjnego przygotowującego przyszłą kodyfikację i uchwalenie BGB, opracowanego w 1877 r. przez Gottfrieda von Schmitt – por. M.P. Hirsch, *Von der Erbscheinung...*, s. 101.

¹⁴⁸ E. Riesner, *Der Erbschein...*, s. 36; R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 37; H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 235; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 9; W. Zimmermann, *Erbschein...*, nb 764, s. 387; H. Brox, W.D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹⁴⁹ R. Lemke, *Der Erbschein...*, s. 38; A. Cohn, *Begriff...*, s. 14.

¹⁵⁰ A. Cohn, *Begriff...*, s. 17; H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 235; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2367 BGB, nb 6; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3357, s. 1745; H. Brox, W.D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹⁵¹ H. Brox, W.D. Walker, *Erbrecht...*, nb 618.

¹⁵² H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2367 BGB, nb 7; A. Cohn, *Begriff...*, s. 16.

¹⁵³ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2367 BGB, nb 7.

¹⁵⁴ H. Bartholomeyczik, W. Schlüter, *Erbrecht...*, s. 236; A. Cohn, *Begriff...*, s. 16.

porządzenia”, ale odrzuca się rozszerzenie tą drogą ochrony na wspomniane czynności zobowiązujące, wykluczone w § 2366 BGB¹⁵⁵.

Innym przedmiotem ochrony w § 2367 BGB jest spełnienie świadczenia na rzecz spadkobiercy wylegitymowanego poświadczeniem dziedziczenia. Tu bez znaczenia jest, czy podstawą otrzymanego świadczenia jest stosunek zobowiązaniowy, czy rzeczowy¹⁵⁶. Chroni ono każdego świadczącego w wykonaniu zobowiązania na rzecz spadkobiercy, a nie tylko dłużnika¹⁵⁷.

Dobra wiara osoby trzeciej jest domniemywana, a ochronę wyklucza jedynie pozytywna wiedza o nieprawidłowości poświadczenia; niewystarczająca do wykluczenia ochrony jest nawet niewiedza spowodowana rażącym niedbalstwem¹⁵⁸. Chodzi przy tym o wiedzę o nieprawidłowości poświadczenia, a nie o okolicznościach, które mogą prowadzić do takiej nieprawidłowości¹⁵⁹. Podkreśla się, że osoba trzecia może wychodzić z założenia, że sąd dokonał w postępowaniu poświadczeniowym określonej oceny prawnej okoliczności sprawy (np. w zakresie ważności rozrządzenia na wypadek śmierci czy jego wykładni)¹⁶⁰. Wystarczająca dla wykluczenia dobrej wiary jest też wiedza o sądowym żądaniu zwrotu poświadczenia ze względu na jego nieprawidłowość¹⁶¹ lub dokonaniem przez sąd uchyleniu poświadczenia¹⁶², choć nie sama wiedza o toczącym się postępowaniu w przedmiocie uchylenia poświadczenia¹⁶³. Niewystarczająca jest też wiedza o wystąpieniu na drodze procesowej

¹⁵⁵ A. Cohn, *Begriff...*, s. 15; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2367 BGB, nb 6.

¹⁵⁶ A. Cohn, *Begriff...*, s. 15.

¹⁵⁷ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2367 BGB, nb 4.

¹⁵⁸ A. Cohn, *Begriff...*, s. 12; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3369, s. 1750; H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht...*, s. 1036; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2366 BGB, nb 10; H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 27.

¹⁵⁹ A. Cohn, *Begriff...*, s. 12; S. Herzog [w:] *J. von Staudingers...*, § 2366 BGB, nb 11; tak też H. Brox i W.-D. Walker (*Erbrecht...*, nb 618), którzy przyjmują jednak, że wiedza taka stanowi załączek dowodu w zakresie wiedzy o nieprawidłowości samego poświadczenia. Nieco odmiennie H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 74 i n. (rozstrzygające, czy osoba trzecia mogła z wiedzy o okolicznościach wyciągnąć wniosek o nieprawidłowości poświadczenia).

¹⁶⁰ H. Grziwotz [w:] *Münchener...*, red. S. Kessal-Wulf, § 2366 BGB, nb 28; por też H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 74 i n.

¹⁶¹ A. Cohn, *Begriff...*, s. 12; K. Muscheler, *Universalsukzession...*, nb 3371, s. 1750.

¹⁶² E. Riesner, *Der Erbschein...*, s. 55.

¹⁶³ H. Bender, *Der Erbschein...*, s. 75.